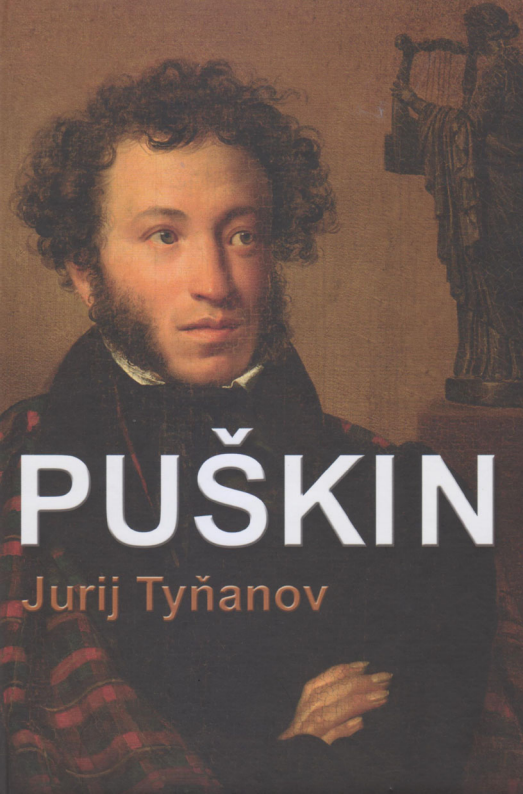

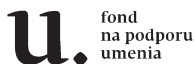
PUŠKIN

Jurij Tyňanov

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Jurij Tyňanov: Puškin
Translation © Ildikó Drugová 2019
Cover © Ľubica Končeková 2019
Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2019
e-mail: vsst@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu umenia

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Jurij Tyňanov: Puškin
Z ruského originálu Юрий Николаевич Тынянов: Пушкин, Московский рабочий,
Москва 1988 preložila Ildikó Drugová
Zodpovedná redaktorka Zuzana Hudňová
Obálka, grafická úprava a sadzba Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-072-7

Jurij Tyňanov

PUŠKIN

* Prvá časť *

DETSTVO

Prvá kapitola

1

Major bol skúpy. Vzdychol, zamkol sa v izbe a tajne prepočítal peniaze.

Spomenul si, že ešte v garde mu ostal kamarát dlžný stodvadsať rubľov, a zarmútil sa.

– Pst! – okríkol kanárika, čo začal spievať nevhod, prezliekol sa, poobdivoval sa pred zrkadlom, ponaprával si šaty, vzal palicu, vybehol do predizby a sucho prikázal kozáčikovi:

– Chystaj sa. Ale obleč si niečo čistejšie.

Potom zadrobčil k bočným dverám, pootvoril ich a nežne povedal:

– Idem, duša moja.

Nikto mu neodpovedal. Prešiel po špičkách k východu, pomaličky otvoril dvere, pričom dal pozor, aby nevřzgali. Kozáčik šiel za ním s cestovnou truhlicou.

Dom stál vo dvore, za dvorom bola záhrada s kvetinovým záhonom, lipou a piesočnatými chodníkmi. Kozáčikovi prikázali, aby odtiaľ vyháňal susedove sliepky.

Pes začul kroky a zahundral zo sna. Major vykľzol cez vrátka. Kráčal dosť ľahko, no bolo vidieť, že sa bojí, aby naňho niekto nezavola.

Pustil sa po ulici. Nemecká ulica, na ktorej býval, bola fádna: dlhý plot, čo od dlhoročných dažďov získal striebřistý odtieň, rozmazaný obrázok na bráne a – blato. Dávno síce nepršalo, ale všade ležalo blato – hrudy, kusy, koľaje. Prechádzali tadiaľ nemeckí remeselníci, akási baba niesla hus. Nepozrel na nich. Uličkami prišiel k Razguľaju – miestu, ktoré dostalo svoj názov podľa chýrnej krčmy. Tam si začal najímať drožky,

jednal sa s kočišmi, pričom mu neobyčajne stvrdla tvár; drožkára si najal po Pokrovskú bránu. Mitrha bola trochu vystrašená a vzadu bežal kozáček s truhlicou. Pri Pokrovskej bráne major vystúpil a vyšiel na bulvár.

Na bulvári sa premenil.

V modrej kravate, ktorá sa mu farbou hodila k očiam, opierajúc sa o ľahkú palicu, poškuľoval bokom a kráčať pomaly, pričom sa ovieval hodvábnou šatôčkou, akoby pootvorenými ústami zachytával príjemný chlad bulvára. Krátko nato si od dievčaťa kúpil kyticu záhradných kvetov. Bol júl a slnko pripekalo. Vo veľkej vzdialenosti za ním išiel kozáček.

Tak sa dostal k Miasnickej bráne a ďalej na Ochotnyj riad. Šiel si bezstarostne, zľahka poskakujúc a jednotaj sa obzerajúc za ženami, čo prechádzali okolo. Kozáček sa vliekol za ním a utieral si rukávom pot. Zišiel do vínnej pivnice. Hoci bolo ešte zavčasu, už sa tam dvaja znalci hádali o prednostiach burgundského a Château Lafite. Dlho si vyberal víno, snažil sa vybrať to najlepšie a najlacnejšie. Keď si vybral tri fľašky, jednu Saint-Péray a dve Château Lafite, ledabolo zaplatil, ukázal kozáčikovi na víno a povedal nežne, ale tak, aby to počuli všetci naokolo:

– A adresu si pamätáš, hlupáček? Pravdaže si ju nepamätáš. Zopakuj po mne: vedľa domu grófkы Golovkinovej, dom gardového majora Puški-na. Tam ti to povie každý. Nie, to si nezapamätáš, ty trkvas. Ja ti to napíšem a ty sa spýtaj strážnika.

A s ľahkým smiechom mu to napísal.

Kozáček sa naňho neprítomne pozeral a strčil si papierik do deravého vrečka.

2

Gardový major, presnejšie – kapitán-poručik, bol už rok vo výslužbe a pôsobil na vojenskom komisariáte, takže jeho uniforma nebola vôbec gardová, no ešte vždy volal sám seba gardovým majorom Puškinom. Bolo chladno a fúkala „bóra“ alebo „severný vietor“, ako vraveli v lepších rodinách, aby nespomenuli meno imperátora Pavla.

Preto, keď major sám seba nazýval gardistom v žakete vojenského komisariátu, akoby narážal na príčiny, pre ktoré odišiel do výslužby, aj na to,

že je dočasná. V skutočnosti musel odísť do výslužby, tak ako jeho brat Vasilij Ľvovič, preto, lebo na život v garde chýbali prostriedky a za prácu na vojenskom komisariáte dostával plat.

S matkou, bratom a sestrami vlastnili zeme v Nižnonovgorodskom kraji. Dedina Boldino bola skutočná bojarská votčina¹ s tritisíc dušami, problém bol však v tom, že na jej delení pred deviatimi rokmi sa zúčastnil aj otcov jediný syn z prvého manželstva, ktorý väčšiu časť zeme a duší vysúdil sebe a svojej matke.

Sergej Ľvovič si preto v duši navždy uchoval opatrnosť vo vzťahu k príbuzenstvu a prvorodeného syna vymazal z pamäti.

Svoju votčinu Sergej Ľvovič nikdy nenavštívil a keď mamička – nie bez zlosti – naznačovala, že by nezaškodilo, keby tam občas zabehol, bolestne krivil tvár. Vedel, že je tam tisíc duší, ani o jednu menej, že na riečke stojí mlyn, za štátne peniaze tam postavili hostinec a dookola je hustý les. A nejasne si predstavoval, že v lese rastú lesné plody a žijú vlci. Keď dostal dôchodok, vždy sa mu potešil ako pokladu a vo chvíli sa cítil ako boháč. Keď peniaze meškali, začal sa znepokojovať a smútiť. Gardové hospodárenie bolo biedne a vrecká deravé.

Medzitým mal Sergej Ľvovič ako príslušník gardy, mladý a citlivý muž, a ako o ňom vraveli slečny, bel esprit², stále úspech.

Po francúzsky hovoril tak uhladene, že keď prešiel do ruštiny, mimovoľne sykal a fufnal. Poznal všetky nové francúzske romancy a zaujímal sa aj o ruskú literatúru. Vyhovovala mu sloboda a spoločenskosť literátov. Kde mohol človek okriať na duši? Medzi literátmi. Sergej Ľvovič medzi nimi oddychoval a nikdy nepremeškal príležitosť navštíviť Nikolaja Michajloviča Karamzina, proroka všetkého krásneho. V poslednom čase sa trochu upokojil, ochladol, stal sa skutočnejším, no vždy bol zhovievavý, láskavý a múdry. Pre Sergeja Ľvoviča plnil úlohu akéhosi majáka. Ešte vždy býval v Pleščejevovom dome na Tverskej.

Pred dva a pol rokom sa Sergej Ľvovič oženil. Jeho žena bola neobyčajné stvorenie. Peterburskí gardoví dôstojníci ju volali „prekrásna krolka“ a „prekrásna Afričanka“, ale služobníctvo, ktoré hnevala svojimi vrtochmi, ju pre jej oči volalo černoškou.

¹ Dedičný majetok ruskej šľachty. (Pozn. prekl.)

² Duchaplný (franc.)

Bola vnučkou černocho, veliaceho generála a predtým priateľa a komorníka Petra Veľkého, známeho Abrama Petroviča. Podliak otec ju aj s matkou opustil, keď bola v útlom veku, takže vyrastala ako sirota. V jej osude však zohrali úlohu jej strýkovia, generálorského delostrelectva Hannibal, ktorý vlastnil nádherný majetok Sujdu, a generálmajor Hannibal, ktorý žil v Pskovskom okrese. Bratia Puškinovci bývali hosťami u generálaorského delostrelectva a brat Vasilij Lvovič, ktorý sa venoval básnictvu, dokonca ospieval Sujdu a jej vlastníka. A ich otec, černoch, vlastne nebol komorníkom, ale najskôr priateľom cára Petra, a ak ním predsa bol, stále mal aj hodnotu veliaceho generála. Hannibal bolo hrdé meno. Nadežda Osipovna bola navyše veľmi pekná. Sergej Lvovič sa do nej šialene zaľúbil, začal jej dvoriť podľa všetkých zvykov dobrých kruhov a vôbec sa s ňou nemienil oženiť. Predsa ju však veľmi skoro požiadal o ruku, hoci si ešte stále myslel, že sa nebude ženiť, a nečakane dostal súhlas krásavice.

Napriek zamotaným rodinným pomerom priniesla majorovi malú dedinku v Pskovskej gubernii; naznačili mu aj to, že po otcovej smrti dostane veľkú susednú dedinu. Hoci jej otec nebol lotor v pravom zmysle slova, rozhodne to bol krajne ľahkovážny človek – opustil svoju ženu pre jednu pskovskú zvodkyňu, ktorá si ho ulovila a obrala do poslednej koše; a nielen jeho, ale aj jeho rodinu, dokonca aj brata. Bol podivuhodne márnotravným človekom, priam nepriateľom peňazí, celý čas akoby letel dolu svahom a nemal čas zastaviť sa. Keď sa objavili peniaze, hneď za ne nakúpil zlaté a strieborné servisy pre zvodkyňu. Záležitosť s dvoma ženami, z ktorých každá pokladala jeho a tú druhú za párik zločincov, zabrala väčšinu jeho života; súdny spor s tou druhou sa vliekol aj teraz. Stará zvodkyňa sa raz stretávala s Osipom Abramovičom, inokedy od neho odchádzala, a v oboch prípadoch žiadala peniaze. Šírili sa reči, že vo svojej dedine, v Michajlovskom, trávi dni v nerestiach na starca neuveriteľných. Vedľa Michajlovského sa nachádzala dedinka Kobрино, veno mladej Afričanky.

Cárovná Jekaterina umrela. Gardové pochabosti stíchli. Mladým sa narodila dcéra Olga. Z Peterburgu pricestovala na návštevu mamička Mária Alexejevna. Keď sa Sergej Lvovič uvidel ženatý, odišiel do výslužby. Mal dvadsaťdeväť rokov. Rodinný dom si predstavoval takto: zaras-

tený brečtanom, s bielymi stĺpmi (nech sú hoci drevené). A tu prvýkrát neurčito pocítil, že je nespokojný so životom – ukázalo sa, že málo rozumie výberu a usporiadaniu svojho domova a šťastia. Dom bol prenajatý, príležitostný a začal sa prechodný život. Ani usadlosť, ani Moskva, ani predmestie – nijaký dom, ale krídlo, ktoré lajdácky postavili anglickí kupci a ktoré malo slúžiť ako úrad. Terajší panovník mal drsnú povahu, Angličanov nemal rád – dom predali úradníkovi a odišli. Sergej Lvovič nenávidel starosti akéhokoľvek druhu. Dom si hneď prenajal. Našťastie bol lacný.

Z mládeneckého života mu zostala klietka s papagájom a ešte jedna s kanárikom, no spôsob života sa prudko zmenil. Pred mesiacom sa mu narodil syn, ktorému dal na pamiatku svojho starého otca meno Alexander.

Po krstínach sa chystal usporiadať kurtag³, ako sa hovorilo v garde, – skromné stretnutie s ľuďmi milými jeho srdcu, ako by povedal teraz.

3

Mária Alexejevna mala od rána plno starostí. Chystala sa privítať hostí a rodinu svojho zat'a a obávala sa, že urobí nejakú chybu. Boli to ľudia z hlavného mesta, moderní, a jej chýbala tá uhladenosť v správaní. Upratovali sieň, leštili kriedou rodinné svietniky, vymetali smeti z predizby. A smeti bolo veľa.

V hĺbke duše pokladala za podstatné a vôbec hlavné miesto svojho života mesto Lipeck, neďaleko ktorého sa nachádzala usadlosť jej otca a v ktorom žila ešte ako dievča. Mesto bolo čisté, hlavné ulice vysadené dubmi a lipami. Hrušiek a višní celé hory. Dievky vo vestách a vyšívajúcich košeliach. A lipy práve v tom čase kvitli; šírla sa z nich sýta, príjemná vôňa. V lete tam prichádzali najlepších, najkrajšie oblečení, vysoko postavení ľudia z hlavných miest, aby sa vykúpali v lipeckom bahne. Do zlievarní posielali najlepších a najuhladenejších delostreleckých dôstojníkov z hlavného mesta. A keď sa vydávala, všetky jej závideli, hoci sa tvárili, že im je to ľahostajné, dokonca sa smiali, že ide za černocho. Slúžil pri morskom delostrelectve, bol veľmi milý, celý ako na strunách, vášnivý

³ Prijatie (od franc. courtage)

a pripravený urobiť pre svoju nevestu čokoľvek. No ukázalo sa, že je to lotor.

Keď ju grobiansky opustil, s malou dcérkou v náručí, bez akejkolvek obživy, odišla do dediny k rodičom; no jej otec bol už starý, černocho, čo sa vopchal do jeho rodiny, mu pokazil život, zomrel na srdcovú porážku. Tak sa černocho stal dvojnásobným lotrom.

Po otcovej smrti žila Mária Alexejevna so svojou matkou a malou dcérkou v krutej chudobe. Niekedy nemali v dome kúska suchého chleba. Čeľaď od nich utekala, lebo sa bála, že zomrie od hladu.

A Mária Alexejevna, ktorá musela potom, keď nebola ani vdova, ani vydatá, žiť s dcérkou v dedine Sujda pri Sankt Peterburgu, kde bývala a stravovala sa u svokra černocho, neskôr v Peterburgu a nakoniec v Moskve, pokladala všetky tieto miesta za nestále a neopodstatnené a nebývala tam. Navykla si bedáriť. U svokra v Sujde bývala v podkroví. V Peterburgu mala vlastný domček v Preobraženskom pluku. Potom ten dom predala a presťahovali sa s Nadeždou do Izmajlovského pluku. Jej bratia boli dôstojníci, muž – i keď ničomník – námorný delostrelec a ona sa cítila ako vojenská dáma. Žila ako za pochodu: vstávala za zvuku bubnov, trubač ju volal na obed. Popod okná rinčali šable, štrngali ostrohy. S dcérou vstávali neskoro, sedeli pri okne a pozerali sa na okolo-idúcich.

Nadežda podrástla. V Izmajlovskom pluku požiadal o jej ruku nepokrvný príbuzný, gardový dôstojník, kapitán-poručík. Mária Alexejevna bola rodená Puškinová a Sergej Ľvovič prichodil jej druhostupňovým bratancom a údajne to bol zámožný človek. Ponuku, samozrejme, prijali. Mladí sa presťahovali do Moskvy, teraz k nim prišla na návštevu – podľa starých zvyklostí – a opäť sa dostala do podkrovia, ako kedysi u svokra černocho, ibaže tentoraz s vnučkou Oľgou.

Mária Alexejevna videla mnohých ľudí, zvykla si chlácholit' a zahriakavať úradníkov, s ktorými sa musela babrať počas súdneho sporu so zločinným manželom bigamistom, vážiť si ľudí, čo jej poskytovali prístrešie a nehu, a bála sa, aby ju neodsúdili a nemali za chudobnú. Do módy prišlo vzdelanie, bledá farba, všetko sa zmenilo.

Ale Lipeck vraj ďalej stojí, tak ako doteraz.

Mala teraz na starosti celé zaťovo hospodárstvo, neveľké, no ťažko

zvládnuteľné. Služobníctvo nie veľmi početné, ale neposlušné. Prerástlo im cez hlavu. Kuchár Nikolaška je opilec a darebák. Všetci sú leniví ako muchy, ruky im visia ako korbáče. A všetci do jedného klamú. Ešte šťastie, že si so sebou priviezla zopár ľudí z vlastnej čľaďe – osvedčenú daďu, pestúňku Arišku. So ziskom to bolo v tie roky proti očakávaniu biedne. Mária Alexejevna neskrývala svoje sklamanie: vôbec sa nedalo posúdiť, či je Sergej Lvovič bohatý alebo chudobný. Tisíc duší – to sa ľahko povie! Ale v dome nielo cukru a v obchode sú zadlžení. Všetko ležalo na jej pleciah, Sergej Lvovič iba strichol na chvíľu, kedy by sa mohol vyšmyknúť z domu. A Nadeždine zvyky sa jej nepáčili, neverila, že by si dokázala usporiadať život. U svojej dcéry si neraz všimla črty, ktoré nezdedila po nej; tvárou sa podobala na svojho otca, černocho, aj dlane mala tmavé, žlté. A k tomu akýsi cudzí, nelipečký chlad: ľahostajnosť a lenivosť. Celé dni chodí v hrubom plátne, obhrýza si nechty a potom človeka poštipie ako mucha, všetko je hore nohami. Nábytok premiestňuje, ľudí poučuje, obrazy vešia, taniere rozbíja.

Ale Lipeček vraj ďalej stojí, tak ako doteraz.

– Ariška, zabehni do kuchyne! Pozrieť, či Nikolaška upiekol prasiatko! Šampanské daj do ľadu, hlupaň!

4

Prví prišli svoji, Puškinovci. Sestra Lizaňka s mužom a sestra Annette. Mária Alexejevna ich nemala rada a nevydržala dlho počúvať, keď sestry tárali. Lizaňka bola podľa nej plytká. Vybrala si muža, ktorý bol oveľa mladší než ona; Mária Alexejevna mimovoľne porovnávala Sonceva a Sergeja Lvoviča a ukázalo sa, že Soncev je lepší. Bol trochu tučný, prívetivejší a pokojnejší ako major – neuteká z domu. Nie je švihák, ale je milý – kučeravý ako baranček. Matvej Michajlovič Soncev bol naozaj kučeravý podľa poslednej módy – à la Marcus Aurélius. Avšak Annette, Annu Lvovnu, Mária Alexejevna nemala rada za jej falošnosť. Anna Lvovna mala už tridsať rokov (oveľa viac ako tridsať – vravela Mária Alexejevna), no ešte stále čakala ženíchov, skrášľovala sa a rozprávala snivo, spevavo. K Sergejovi Lvovičovi sa správala s obdivom, robila

si starosti preto, aký je bledý, a prosila ho, aby sa šetril. Nadežde Osipovne vozila suveníry, podľa Márie Alexejevny drobnôstky. Čačky-mačky.

Nakoniec sa Anna Lvovna, zdá sa, dočkala: Sergej Lvovič nedávno oznámil, že sa o ňu uchádza Ivan Ivanovič Dmitrijev, človek, ktorý je všetkým na očiach, petersburský básnik a riadny štátny radca. Mária Alexejevna im zablahoželala, no tajne tomu neverila. Keď prišli sestry na návštevu, často vyšla von niečo urobiť okolo gazdovstva, no v skutočnosti si chcela vydýchnuť.

– Nezmysly, – povedala ticho a vrátila sa.

Vasilij Lvovič so ženou prišli vo skvelej, lakovanej bričke, ktorá vydávala zvuk ako zvon. A Mária Alexejevna ožila. Mala rada tú dvojicu. Vasilij Lvovič, ktorý mal rýchle pohyby a vždy bol pripravený na rozhovor a zábavu, efeméra, sa tentoraz zjavil vo všetkej nádhere: účes à la Duroc⁴ a napriek ťažkým časom dost' bohaté žabó. Inak to svoje žabó skrýval pod plášťom. Mimochodom, plášť ukrýval aj jeho postavu – Vasilij Lvovič veľmi dobre vedel, že má šikmé brucho a tenké nohy. Ale vedľa neho sedela žena, ktorou sa pýšil väčšmi než svojím titulom básnika, rodokmeňom a bričkou, podmanivé stvorenie, jeho žena Kapitolina Michajlovna. Viezli sa, vzbudzujúc všeobecnú pozornosť.

Vasilij Lvovič si to uvedomoval a do konca Basmannej ulice si zachoval na tvári tajomný a ľahostajný výraz. A len vtedy, keď boli domy horšie a stretávali menej významných ľudí, si dovolil niekoľkokrát sa obzrieť nabok a videl, že pozornosť patrí len a len jeho žene a vôbec nie jemu.

– Mon ange⁵, mon ange, – zabľabotal roztrpčene, no zároveň nadšene, – zakryte si plecيا, fúka vietor...

A sám jej prehodil šál cez plecيا.

Pri stretnutí s Kapitolinou Michajlovnou sa Mária Alexejevna vždy usmievala, prižmurovala oči, ako to robili v Peterburgu pred tridsiatimi rokmi, keď chceli vyjadriť náklonnosť.

O Kapitoline Michajlovne sa rozprávalo všeličo a v garde ju volali Kirké, no hoci Mária Alexejevna pokladala všetkých mužov za dare-

⁴ Géraud Duroc (1772 – 1813) – Napoleonov generál, ktorý prišiel do Peterburgu s diplomatickou úlohou. Jeho šaty a účes vyvolali v prostredí ruskej šľachty vlnu napodobňovania. (Pozn. prekl.)

⁵ Môj anjel (franc.)

bákov alebo ľudí schopných dopustiť sa darebáctva, ženskú pochabosť neodsudzovala. „Mladosť – pochabosť“, „vravela a víťazoslávne stískala pery.

Hostí Mária Alexejevna a Sergej Lvovič vítali v salóne.

– Nadežda hneď príde, – povedala Mária Alexejevna a sestry sa urazili. Jedna mala v rukách suveníry. Bratia si začali polohlasne rozprávať jednu a tú istú historku: madam Šňu, majiteľka známej kaviarne, preslávená tým, aká je škaredá, minulý týždeň oslepla na pravé oko. Nejelov na ňu napísal improvizovanú báseň.

Báseň bola žartovná, nevhodná pre dámske uši. Zvýšili hlasy. Minulý týždeň v sídle Marfino u grófa Saltykova spieval Nikolaj Michajlovič vo svojom vaudeville, v interlúdiu, prológu, vo svojej vlastnej hre. Znamenite. Gróf ho vo všetkom poslúchal, včera prikázal meniť dekorácie na jediné slovo. Téma je, napokon, dosť jednoduchá: láska na dedine, rivalita, z armády príde dobrý muž, samotný gróf – všetci zatlieskali, keď vyšiel – a dá milencov dokopy. Ale ako je to všetko vyjadrené! Tie verše, tá melódia! V Peterburgu to už poznajú. Tance v ľahkých šatách zatancovali dievčatá neopísateľne. Stálo to desaťtisíc. Prvý z bratov netrpezlivo čakal, kým druhý zmĺkne, a napodobňujúc pohyb jeho pier, ako keby mu pomáhal skôr skončiť.

Sergej Lvovič badateľne prekážal Vasilijovi Lvovičovi, ktorý bol v Marfine osobne, a preto oveľa lepšie poznal všetky detaily predstavenia. Vasilij Lvovič chcel niečo povedať o názve, ktorý dal divadelnej hre Nikolaj Michajlovič, no Sergej Lvovič ho prerušil. Názov znel *Iba pre Marfino*. Vasilij Lvovič zlostne kýval na Sergeja Lvoviča, no potom sa poobzeral dookola a videl, že sú tam iba svoji. Zívol.

Do miestnosti ladne vošla Nadežda Osipovna, pobozkala sa so ženami. V rukách húžvala vreckovku; dlane a prsty mala pokryté „materinskými znamienkami“, žlté, akoby spálené – stopa po africkom dedovi.

Usmiala sa na Vasilija Lvoviča. A od toho úsmevu sa všetko zmenilo.

A Vasilij Lvovič, básnik, na ňu zaškúľil: znaleckým pohľadom prebiehal z bielych pliec svojej Kirké na opálené plecica švagriny.

Celý čas chcel povedať kompliment a napokon ho aj povedal. Vo svojich básňach sa snažil o logiku, a preto sa vyhýbal obrazom prírody; za svoju hlavnú prednosť pokladal to, že dokáže byť vtipný. Stačilo však,

aby videl krásnu ženu, a bol namätko – spomínal si na čiesi básne, madrigaly bez názvu, úryvky, možno aj na svoje vlastné. Vo veršoch aj v živote bol efemérou.

Služobníctvo zatiaľ prestieralo stôl v záhrade, pod lipou, ktorá bola dosť tenká.

Čakali dvoch dôležitých hostí: Nikolaja Michajloviča Karamzina a Francúza Montforta. Montfort alebo gróf Montfort, ako sám seba volal, bol ešte mladý a vždy veselý, bol to maliar a hudobník; pochádzal z mesta Bordeaux a do Moskvy prišiel nedávno. Oficiálne ho evidovali v suite vojvodu z Bordeaux, ktorý žil s bratom popraveného francúzskeho kráľa, Ľudovítom, v Mitave. Keď ich vyhnali z Paríža, žili v Rusku, využívajúc pohostinnosť imperátora Pavla alebo, ako vraveli vojaci, na cudzom chlebe.

Len čo vošiel Francúz svojou skackavou chôdzou a s posmešným pohľadom, obe sestry si našuchorili lokne a usmiali sa. Anna Ľvovna sa usmievala novým spôsobom: privrela oči a pohybovala perami, akoby niečo šepkala alebo žula čosi sladké. Potom povedala Márii Alexejevne, že sa hrozne hanbí pred týmito Francúzmi, lebo je nebezpečné s nimi nadväzovať vzťahy. Žena ani nevie, ako sa z nej stane la bête⁶. Márii Alexejevne sa jej úsmev zdal neprístojný. Vyšla za dvere a povedala nahnevane, ale potichu: „Chachacha!“ a vrátila sa.

Nikolaj Michajlovič Karamzin bol smutný. Mal na sebe jednoduchý odev.

– Šviháctvo teraz nie je obľúbené, – povedal ticho, – prišiel som k vám ako domov.

Len čo sa zjavil Nikolaj Michajlovič, všetci prešli vo dvojiciach do záhrady. Sergej Ľvovič odrazu zmizol; vrátil sa do svojej pracovne, odomkol kazetu; vybral z nej posledný zväzok bankoviek a zavolať na komorníka Nikitu.

– Nikiška, – povedal náhlivo, – máme málo vína, zabehni do krčmy, ktorú poznáš, a kúp jednu-dve-tri fľašky bordeaux, burgundského, čo sa nájde. Rýchlo! Ale si nezašpiň žaket.

Starostlivo upravil Nikitove čipkové manžety. Nikita mal oblečený sviatočný modrý žaket.

⁶ Husička (franc.)

– Baladu si nezabudol? Pamätáš si ju celú?

– Pamätám, prosím, – odvetil komorník Nikita, – veď som ju sám napísal, a nie niekto iný.

Komorník Nikita bol spisovateľ; Sergej Lvovič nedávno zistil, že napísal dlhý veršovaný príbeh. Účes a nový žaket mu nesvedčali. Bol strednej postavy, trochu rapavý, svetlovlasý. A ohromujúco pokojný. Sergej Lvovič sa ním v ten deň plánoval blysnúť. Nikiškov veršovaný príbeh o zbojníkovi Slávikovi a Jeruslanovi Lazarovičovi bol zábavný. Sergej Lvovič ho nazval baladou a bál sa, či Nikita nezabudol text.

5

Pamätalo sa na všetko a mohli si vychutnávať pohodlie a príjemný rozhovor. V záhrade pod lipou sa cítili a správali prirodzene ako v samote na dedine.

Záhrada bola malá a práve to bola jej prednosť. Obrovské rozmery protirečili jednoduchosti a pravidelné záhrady už nepôsobili na obrazotvornosť. Na okrúhlom stole stála dedinská kytica. Pred desiatimi rokmi by takú kyticu na stôl nepoložili.

Časy boli nepokojné a neisté. Každý túžil po dedinskom tichu a úzkom kruhu, lebo v širokom kruhu sa človek nemal komu zveriť. Záhrada, vždy čerstvé reďkovky, kozy, pohár hustej žltej smotany, voňavé maliny, skromné strapce jarabiny a dažďom umyté pohľady na dedinu – všetci si na to zrazu spomenuli ako na stratené detstvo, akoby prvýkrát objavili existenciu prírody. Ešte aj osud mešťana alebo príslušníka cechu sa zrazu zdal šťastným. Vlastný fliačik zeme, malý ovocný sad pri dome, v tanci na okne ružová netýkavka. Ako je možné, že si starí básnici nevšimli čaro takého života? Zamilovali si vojnu, oheň ľudskej náтуры a všeobecné zemetrasenie. A tieto domčeky pripomínali čisté klieťky spevavých vtákov. Ale veď také je ľudské šťastie.

Do módy vchádzala bledá farba a v ženských šatách prevládali jemné odtiene, lebo hrubé farby pripomínali všetko to, čomu by sa každý rád vyhovel. Ešte aj krása sa všetkým sprotivila. Zo skúsenosti vedeli, že je poľnohospodárna. Pôžitok mali iba zo smútku. A kút záhrady v lete, tak ako kút

ru, že gróf si bude chcieť požičať a vopred sa mu v duchu ospravedlnil, že nemá peniaze.

Hlavnou osobou, prirodzene, nebol gróf. Nikolaj Michajlovič Karamzin bol najstarší zo všetkých ľudí, čo sa tam zišli. Mal tridsaťštyri rokov, čo je vek začiatku zhasínania.

Čas páčiť sa je už preč,
ale nadchýnať sa krásou,
horieť, keď som pre svet zhasol,
veľmi nepekná je vec.

Vrásky ešte nemal, no na tvári, pretiahnutej a bielej, sa zjavil chlad. Napriek žartovnosti, napriek vľúdnosti ku štekľivkám, ako volal mladé ženy, bolo na ňom vidieť, že už toho veľa zažil. Svet sa rozpadal; všade v Rusku sa diali zvrátenosti, niekedy horšie ako francúzske zločiny. Dost' bolo snov o šťastí pre celé ľudstvo! Srdce mu zlomila krásna žena, ktorú mal rád. Po ceste do Európy sa stal chladnejším k priateľom. *Listy ruského cestovateľa* sa stali zákonom pre vzdelané reči a srdcia. Ženy nad nimi plakali.

Teraz vydával almanach, ktorý nazval ženským menom *Aglaja*. Čítali ho ženy a začal prinášať zisk. Všetko to boli iba maličkosti. Ale barbarská cenzúra obmedzovala aj v maličkostiach. Imperátor Pavol nesplnil očakávaní, ktoré doňho vložili všetci priatelia dobra. Bol svojvoľný, zlostný a namiesto filozofov sa obklopil gatčinskými kapráľmi, ktorí vôbec nerozumeli kráse.

A jeho smútok vnášal do všetkého poriadok a miernosť. Ľudia sa s ním chceli zoznámiť, aby si upokojili srdce.

Puškinovcov volal svojimi nižnonovgorodskými priateľmi – vlastnil panstvá v Nižnonovgorodskej gubernii. Provinciálny, dedinský život zbližoval ľudí z hlavných miest.

Teraz mal nesústredené myšlienky. Hľadiac na domácu paniu rozprával Soncevoli o tom, ako vedľa milé ženy robiť z jednoduchého krásne, napodobňovať a pritom zostávajú samy sebou. Nadežda Osipovna bola oblečená podľa módy, do ľahkých bielych šiat s vysokým pásom a so stuhami uviazanými na uzol. Francúzi majú v móde zakázané napodobňo-

vať: z mužov ešte donedávna strhávali na uliciach okrúhle klobúky (à la jacobin¹⁰) a fraky, ale ženy zostali neporušené – a vysoký pás prebrali od neviazaných Francúzok. Tieto pochybné šaty boli väčšmi v móde ako ťažké dámske žakety, ktoré imperátor všemožne presadzoval a ktoré nosili dvorné dámy. A Nadežda Osipovna sa potešene začervenala.

A povedal o tom, čím žil a v čo dúfal všetky tie dni – o ceste do Karlsbadu a Pyrmontu. Bol chorý a chorému nezabránia, aby odcestoval liečiť sa. Moskovská klíma sa preňho stávala neprijemnou. Ale on nepovedal nič ani o Pyrmonte, ani o Karlsbade.

– Bože, – vzdychol, – predstavujem si šťastné podnebie Chile, Peru, Ostrova svätej Heleny, Bourbonu, Filipín, tie večne kvitnúce, večne plodonosné stromy, a tu v Moskve sa len-len že nezadusím od horúčavy.

A všetci si vzdychli nadšením tým, čo počuli, ako keby mali účasť na tomto pre všetkých dôležitom a príjemnom smútku. A Mária Alexejevna ihneď prikázala lokajovi Pet'kovi, aby priniesol osviežujúci nápoj.

Karamzin sa usmial tejto starosvetskej úprimnosti a zdalo sa, že pookriak. Obed sa skutočne vydaril. Sergej Lvovič sa oddal jedlu. Paštéta z diviny bola primerane horkastá. Lotor Nikolaška varil lepšie, ako varili v Anglickom klube. A keby zaňho ponúkli desať alebo pätnásťtisíc, Sergej Lvovič by ho nepredal; a keby ho aj predal, ľutoval by to. Jedol pomaly, s vášňou, znalecky.

Po obede, keď sa príjemne uvoľnili, prešli do salóna, aby tam strávili čas do večerného čaju. V temravej sieni trochu zapáchalo stuchlinou, ale Karamzin sa s úľubou poobzeral a poznamenal, že ich dom mu vždy pripomenie Londýn.

Sergej Lvovič, ktorý si nijako nemohol zvyknúť na svoj dom, hneď pocítil všetky jeho prednosti.

Pripravili sa petits jeux¹¹, hrali bouts-rimés: písali verše na dané rýmy. Boli to rýmy: nouveauté – répéter¹², avis – esprit¹³.

Karamzin, prirodzene, napísal čosi oveľa krajšie a rafinovanejšie než Vasilij Lvovič a oveľa múdrejšie než Montfort.

¹⁰ Na spôsob jakobínov (franc.)

¹¹ Hry (franc.)

¹² Novota – opakovať (franc.)

¹³ Názor – rozum (franc.)

Všetci nevdojak zatlieskali jeho štvorveršiu.

Montfort dost' dobre kreslil kučeravých amorov s lukom a šípom, čo sa podobali na Sonceva. Všeci ho poprosili, aby im predviedol svoje umenie, a on ochotne nakreslil Nadežde Osipovne do pamätníka slepého amora, vytlačil mu vypukliny rúk a nôh, urobil drobné kučery a vyznačil jamky v lícach.

Nie nadarmo ho Vasilij Lvovič prosil, aby nakreslil amora. Počul o tých venovaniach: na návšteve u jednej krásnej ženy Karamzin s povolením domácej panej popísal ceruzkou mramorového amora, čo stál v izbe, od hlavy po päty. S ľahkým úsmevom si na tie verše spomenul a napísal ich okolo Montfortovho amora rôznymi smermi. Na hlavu:

Tam, kde hlava pracuje,
pre srdce je práce málo;
z lásky sotvačo sa stalo;
láska iba slovom je.

Na pásku cez oko:

Láska je slepá pre svet –
bohatý, bez hraníc.
Vidí svoj vzácny predmet
a inak vôbec nič.

A nakoniec na prst, ktorým amor hrozil:

Odmena za skromnosť sa schová:
buď šťastný – ale ani slova!

Vasilij Lvovič sa zakolísal od spokojnosti. Tá ľudskosť a uhladenosť ho očarúvali a páčili sa mu. Hoci sa už pri pohľade na svoju Kirké triasol od nadšenia a od hrôzy, zároveň sa dopúšťal nezbedností so sedliačkami aj u kupliarky Pankratievny – v láske mal rád prstonárodný tón, no pri tom všetkom sa snažil zachovať prísne tajomstvo a bol skromný. Hneval sa na brata, že v izbe nemá mramorového amora; pamätal si ešte zo-

pár improvizovaných básní na ruku, krídlo, nohu a chrbát bôžika lásky, ale list v pamätníku bol už celý popísaný.

Sestru Annette, básnikovu nevestu, prinútili, aby zaspievala pieseň, o ktorej všetci hovorili: Stone holub, holub sivý...

Anna Lvovna mala tenký hlas a tenké, vysoké hlasy boli v móde. Mária Alexejevna vyšla von, aby sa postarala o čaj, a za dverami poznamenala: „Má piskľavý hlas.“

Aj Nadeždu Osipovnu prinútili, aby niečo zaspievala, a ona predniesla Karamzinovu pieseň *Sylfida, plávaj v tom éteri jarnom*. Spievala hlbokým hlasom. Bol hrdelný, vlhký a rapčal pri každom „r“. Sergej Lvovič počúval a pritom škúľil, akoby trochu zošalel od sily smútku a fantázie. Rovno pred sebou mal plecيا švagrinej, a keď perami opakoval slová, ako keby súčasne bozkával tie plecيا, ktoré všetci v garde tak dobre poznali. Vasilijovi Lvovičovi jej spev pripomínal zachrípnutý spev Cigánok, počerných faraóniek, a nie piesne jemu milých žien, ale inak sa mu veľmi páčil.

Sylfida, plávaj v tom éteri jarnom!
Veselá z ruže na ružu lietaj!

Nikolaj Michajlovič bol dojatý k slzám. Slová romance sa mu spájali so spomienkami.

– Keby nebola taká netrpezlivá, mohla z nej byť hudobníčka, – povedala Mária Alexejevna.

Všetci mali príjemnú náladu ľudí, ktorí sa nie nadarmo stretli a dokážu si jeden druhého vážiť.

Do okna nazeral sýty šarlátový západ slnka a veštil slnečné počasie. Sestra Annette to zhodnotila:

– Presne ako Ossian!

A Karamzin sa na ňu usmial zhovievavo ako na diet’a.

Objavilo sa víno a keďže sa mu zahmlili oči, pocítil v nich vlhkosť a teplo, čo bolo uňho vždy znakom nadšenia, nepredniesol anglický prípitok ani toast, ale to, čoho mal plné srdce: vyzval všetkých, aby si pripili na jeho domovinu – Simbirskú guberniu, kde sa narodil a kde strávil roky nevinnosti, a na priateľov – simbirských básnikov. Bol to Dmitrijev. Karamzin dostal list od básnika, básnik sa chystá odísť do výslužby,

opustiť vlhký Peterburg a žiť v Moskve. Už si vyhlíadal domček pri Čer-
venej bráne so záhradkou, Filemón má všetko pre štátie a chýba mu už
len Baucis.

Všetci si začali štrngat' s Annette, ako keby sa boli dohovorili, a An-
nette očervenela až po korienky vlasov.

– Priatelia, – oslovil ich Karamzin, – Horácius oslávil Tivoli a ja pijem
na Červenú bránu a Samarovu horu!

Samarovu horu neďaleko od Moskvy, oproti Kolomenskému na bre-
hu Perervy, mal obzvlášť rád. Tam premýšľal nad *Úbobou Lízou* a *Natáliou*
a pevne sa rozhodol, že ak sa mu nepodarí odísť za hranice, to miesto sa
stane jeho útočiskom, otvoreným pre všetkých priateľov ľudstva, všetkých
skutočne múdrych ľudí, podobne ako útulok Jeana-Jacqueasa.

A po tomto ľahkom smútku sa mu zažiadalo úprimnosti.

Nastala vhodná chvíľa ukázať Nikitu, domáceho básnika, a vypočúť
si jeho zábavnú baladu. Nikita mal absolútny úspech. Karamzin sa smial
z celého srdca, potom sa trochu zamyslel a vážne povedal niečo o no-
vých Lomonosovcoch. Na cárov príkaz oslobodili príbuzných Lomono-
sova od dane na hlavu (podľa počtu poddaných) a znovu si pripomenuli
zabudnutého básnika, tentoraz však so všetkou úctou. Prepáčili mu divý
vkus, aký mali, samozrejme, v tej dobe všetci. Mladším sa rozviazali jazy-
ky. Všetko staré bolo teraz smiešne. Začali hovoriť o Deržavinovi.

Deržavina spájal s Nikolajom Michajlovičom istý druh diplomatického
priateľstva – starec mu posielal na uverejnenie svoje básne a Karamzin
ich s ťažkým srdcom uverejňoval a smial sa mu. Vasilij Lvovič hneď uvie-
dol dva Deržavinove verše z *Ódy na smrť starca Beckého*, ktorý umrel pred
štyrmi rokmi.

Zhasol si, vyšla z teba
príjemná vôňa...

Deržavin prirovnával starca Beckého k aromatickému ohňu večného
svetla, no ak nespomenieme večné svetlo, verš sa stane dvojsmyselným,
ba dokonca neslušným. Vasilij Lvovič to všetko akosi figliarsky zabľabo-
tal. Všetci sa usmiali, ale ženy nevedeli alebo nechceli uhádnuť, v čom je
vtip.

– Takže náš Gavril Romanovič má rád vôňu tymiánu, – povedal taktne Karamzin, usmievajúc sa tomu, ako sa Vasilij Lvovič v prítomnosti žien osmelil.

Pohrozil mu prstom.

– Vy ste starý brigand¹⁴, pirát z galéry, – povedal mu.

Vasilij Lvovič až opeknel od radosti. Galéra bola veselá, až príliš veselá spoločnosť v Peterburgu. O nej a o dobrodružstvách jej členov sa rozprávali neuveriteľné príhody. Vasilij Lvovič bol jedným z jej hlavných členov a túto peterburskú slávu si veľmi cenili aj v Moskve. Ľudia ho podozrievali z takých nezbedností, akých by ani nebol schopný. Najmä krásavica Kapitolina Michajlovna sa dala zväbiť jeho slávou.

A tu ho Karamzin obvinil z lenivosti – lenivosť je to najsladšie, čo môžete vyčítať básnikovi –, keď mu pripomenul svoj almanach. Vasilijovi Lvovičovi trochu zabehli sliny a trochu sa nimi oprskal: nemá nič dôstojné... iba všelijaké... drobnôstky.

Aj Sergej Lvovič sa chcel blysnúť, ale sa neosmelil. V skrini ležali jeho neviazané básne, nie nejaké hrubosti či nemravnosti – mal ich odložené iba preto, lebo boli vzácne –, ale práve uvoľnené a ľahké básne, kde bolo všetko zahalené hmlou a závojom a najohnivejšie miesta sa maľovali vzdychmi „Ach“ a zriedkavejšie „Och“. V iných básňach sa nevysmieval iba z Erosa alebo zo žien, ale aj z dôležitých osobností. Sergej Lvovič sa hneval: nemožno, nemožno... Dnes aj nevinné obracajú na hriechne, čo znamená, otvorene povedané, že človeka pritiahnu k Ježišovi a oderú z kože.

Keď Nikita a Peťka zažali večerné sviece a všetci si sadli k čaju, upokojil sa a pocítil úplnú spokojnosť.

Karamzin pochválil višňovú zaváraninu:

– Túto zaváraninu jem s naozajstným pôžitkom.

Vtedy zarachotil akýsi kočiar, zacengal zvonec a pri bráne zastali.

Sergej Lvovič nápadne zbledol.

Večer bol zvuk blížiaceho sa koča pre ľudí, čo aj nevinne popíjajúcich čaj, nepríjemný. Tak chodili vojenský kuriéri. V predizbe sa rozhovorili zachrípnutými, škriepnymi hlasmi. Bledý Nikita otvoril dvere a vyľakane hľadiac do očí Sergejovi Lvovičovi ohlásil:

– Jeho excelencia generálmajor Piotr Abramovič Hannibal.

¹⁴ Zbojník, ničomník (franc.)

Bol nízkej postavy, s malou hlavou, žltými rukami a úzkym driekom; mal vypuklé čelo, šedivé schľpené vlasy. Oblečený mal tmavozelený žaket z predpotopnej uniformy a pohyboval sa ľahko, nedotýkal sa päťami zeme. Tak prešiel dva kroky a zastal.

Poklonil sa a prudko, nárazovito povedal:

– Dozvedel som sa od brata... od Ivana Abramoviča... o tej radosti... – vrhol pohľad na hostí. – A akosi som si cestou pokladal za povinnosť, – poklonil sa Márii Alexejevne, – zablahoželať vám, moja milá sestra, aj vám, veľavážený pane, – ľahostajne sa obrátil k Sergejovi Evovičovi, – a svojho vnuka... pozrieť a krížik mu od starého otca...

Oddýchol si a spýtal sa:

– Kde je teraz? Môj vnuk.

Piotr Abramovič bol rodným strýkom Nadeždy Osipovny a ako všetci Hannibalovia, aj on sa dal k delostrelectvu. Keď jeho brat Osip Abramovič nadviazal ľúbostný pomer s cudzoložnicou a vyhodil svoju rodinu do vzduchu, musel na seba chtiac-nechtiac prijať čestnú a márnú starosť poručníctva. Hoci mal súcit k svojej neteri a jej osudu, ukázalo sa, že sa na poručníctvo nehodí, a pochopil ho akosi zvláštne: chodil robiť výčitky svojmu hriešnemu bratovi, občas písal dlhé listy Márii Alexejevne, volal ju milou sestrou, no o peniazoch nehovoril. Vysvetľovalo sa to tým, že v tejto otázke si bol sám veľmi neistý, dokonca polovicu života ho vyšetrovali za spreneveru akejsi delostreleckej výzbroje. Brat Ivan Abramovič ten škandál nejako ututlal. Piotr Abramovič, v tom čase už vo výslužbe a vo funkcii poručníka, sa rozviedol so ženou a utiekol s jednou bujarou devou zo Pskova, kde vtedy býval, do svojej dediny Jeľcy a odtiaľ poslal žene správu, aby s ním pre jeho pokoj ďalej nechcela žiť. Kým chodil dohovárať svojmu hriešnemu bratovi, našli si veľa spoločných názorov a styčných bodov.

Tieto návštevy sa vždy končili spoločnou bratskou lumpovačkou, ktorá trvala týždeň alebo aj dlhšie. Stará zvodkyňa čoskoro zaplietla do peňažných účtov aj Piotra Abramoviča; na bratove dlžobné úpisy dal krásavici veľa peňazí a sám skoro vyšiel na mizinu. Keď bol vo výslužbe, no ešte v plnej sile, čoskoro odišiel do blízkeho susedstva k hriešnemu bratovi.

Zvábil ho nerestný prepych, v ktorom žil. So svojou bujarou dievkou býval v malej dedinke Petrovské, vedľa Michajlovského, kde žil jeho bigamický brat. Vraj si tam nažíval veselo, no nikoho k sebe nepúšťal a ani k nemu nikto nechodil. Vycestúval najmä kvôli spleťtému súdному sporu o delení majetku s manželkou a synom Veniaminom. Tak sa dostal do Moskvy.

Všetci boli v pomykove.

Sergejovi Lvovičovi bolo to stretnutie nepríjemné, najmä vzhľadom na Karamzinovu prítomnosť. Hannibalovci, s ktorými vstúpil do príbuzenského zväzku, boli vďaka svojej neobyčajnosti a pôvodu, ktorý všetci dobre poznali, dosť významná, dokonca svojím spôsobom vážená rodina. No to sa len hovorilo, za neprítomnosti starých černocho. Ďaleko od nich si človek nedokázal predstaviť, aké sú černošské tváre žlté a čierne. Keďže jeho vzťah k Ivanovi Abramovičovi vyjadrovali úctivý úsmev a blahosklonná zvedavosť, tak ako u všetkej petersburskej gardovej mládeže, vôbec si neželal vidieť smilného test'a a absolútne netúžil po stretnutiach s príbuznými svojej ženy v prítomnosti ľudí, ktorých názor si cenil. La belle créole¹⁵ bola pekná, jej osud zaujímavý, no zjavenie sa jej strýka černocho bolo nevhodné. Jeho tvár vyzerala celkom černošsky a náhly záujem cudzích ľudí oňho bol neprístojný. Zvedavosť, ktorú starý černoch prejavil k malému dieťaťu, na ktorého počesť vlastne Sergej Lvovič usporiadal príjmací deň, všetkých priviedla do rozpakov. Hostia, čo sa zaoberali sebou navzájom, udalosťami, hrami, spomienkami srdca a básňami, doposiaľ nemali čas ani zámienku spomenúť si na dieťa. A ono ako na potvoru celý čas mlčalo, ani sa neozvalo. Kde vlastne bolo? Najskôr spalo v podkroví.

Aj černoch bol nerozhodný. Nečakal, že sa stretne s hostami. Jeho malá tvár bola vráskavá, pokrčená, očka živé, hnedé, kávové, s tmavými žltými bielymi, ako mávajú ľudia chorí na žltáčku, a nozdry široké. Francúz naňho zvedavo pozeral. Starec zrazu uprel svoje opičie očka na Sergeja Lvoviča a spýtal sa zachrípnutým hlasom:

– Možno som vás vyrušil...

Mária Alexejevna odvetila nespokojne, ale úctivo:

– Nuž čo, sadni si, Piotr Abramovič.

¹⁵ Krásna kreolka (franc.)

Černoch sa usmial; vyceril biele zuby a tvár, zvráštená ako pečené jablko, zrazu vyzerala detsky.

– Ďakujem, drahá sestra, – povedal nežne a ženy si uvedomili, že černoch je starý záletník a milý človek.

Nadežda Osipovna podišla ku strýkovi.

– Ako si opeknela, – zložil jej kompliment, pretože si mylil vek ľudí, a pobožkal ju na čelo. – Volá vás otec, pozýva vás, veľavážený pane, aj s vašou ženou, – obrátil sa k Sergejovi Lvovičovi, – príd'ťe sa k nám v lete najesť malín a jahôd.

Sergej Lvovič vľúdne prijal pozvanie. Všetko sa zdalo oveľa príjemnejšie a slušnejšie, než predpokladal: starý černoch priviezol pozvanie od otca.

Čakal ho rozhovor s test'om – možno o vene. A príroda je tam v lete príjemná. Zrazu sa naňho usmiala myšlienka najesť sa ovocia u test'a. Sergej Lvovič mal rád všelijaké bobule. A Mária Alexejevna ostane doma s deťmi.

Mária Alexejevna vyšla za dvere, povedala: „To je mi posol,“ a vrátila sa.

Piotr Abramovič víno nepil, ale hneď si vypýtal vodku. Mária Alexejevna odkiaľsi vybrala starú palinovu „nastojku“¹⁶.

Odpil si a vážne si všetkých obzrel, pričom pomaly pohyboval jazykom a perami.

Mária Alexejevna naňho stále hľadela akýmsi cudzím pohľadom. Piotr Abramovič ochutnal vodku.

– Ja, milá sestra, – vravel Márii Alexejevne, – jednoduchú nastojku nepijem, ale ju destilujem. Umocňujem jej silu na určitý stupeň. Aby tam boli višne, horkosť, aby bolo v ústach cítiť sad.

Vtom zazrel Kapitolinu Michajlovnu a ožil. Za stolom sedelo veľa mladých žien. Vypil kalíšok na ich počesť.

Krásavica Kapitolina Michajlovna naňho úctivo kývla; pozornosť starého černochoa jej polichotila. Mykla plecami.

So zamračeným čelom si prezrel izbu.

– V krídle je teplo? – spýtal sa, a keď sa nadočkal odpovede a na krídlo zabudol, opäť si spomenul na diet'a. – Aké ste mu dali meno?

¹⁶ Nápoj z ovocia zaliateho liehom, likér. (Pozn. prekl.)

Rýchlo menil tému rozhovoru.

Sergej Lvovič sa zachmúril: strýko černochoch nazval ich dom krídlom. Dom, pravdaže, aj bol krídlom, ale znovu ho prerobili, zrekonštruovali a teraz mal čisto anglický výzor.

Ked' sa strýko dozvedel, že chlapec sa volá Alexander, spľasol rukami.

– Nádherné meno, – povedal. – Svet pozná dvoch veľkých vojvodcov, milá sestra, znamenitého Hannibala a Alexandra. A ešte Alexandra Vasilieviča Suvorova. Blahoželám, milá sestra! Vybrali ste nádherné meno.

– Meno mu vybrali skôr podľa rodinného zvyku, – vysvetľoval neochotne Sergej Lvovič, – podľa pradeda Alexandra Petroviča, lebo on je priamym zakladateľom rodinného šťastia, a nie podľa Suvorova, – dodal piskľavo a zaškúľil na Karamzina.

Suvorov požíval úctu len u starých ľudí. Začal mu mäknúť mozog. To bolo isté. Preto šla vojna so sansculottmi tak zle.

Piotr Abramovič sa naňho pozrel spod obočia a vypil kalíštek palinovsky.

– Nespomínam si, môj milý, – povedal, – vášho deda som nepoznal.

S mužmi sa rozprával inak ako so ženami – úsečne a neprívetivo.

– A veru áno, – dodal zrazu zachrípnuto, – aj deda si pamätám. Ešte nebohý tatko vravieval – Alexander Petrovič. Nie náhodou jeho ženu podrezali, milá sestra?

Sergej Lvovič zaklonil hlavu a prižmúril oči. Vasilij Lvovič si napravil žabó.

Keby strýko nebol taký zvláštny a nerozprával tak útržkovito a v náhlých výkrikoch, naozaj by to bola urážka.

Babku, ženu Alexandra Petroviča, kedysi naozaj podrezali pri pôrode a zabil ju jej muž, sám Alexander Petrovič, podľa ktorého teraz pomenovali dieťa. Podrezal ju zo žiarlivosti, v záchvate šialenstva, a celý zvyšok života strávil vo väzení. Spomínať na to bolo nevhodné, nepatrilo sa to.

Predsá však, súdiac podľa úsečnej povahy starého černochocha, to bola pravdepodobne len stará spomienka, čo sa mu náhle vynorila v pamäti. Mimochoďom, bolo vidieť, že generálmajor ešte predtým, ako mu dnes naliali, pil vodku.

Do rozhovoru sa zamiešal Karamzin.

Už dlho sa zvedavo díval na černochocha a teraz sa ticho a vážne, ako vždy, spýtal, či generálmajor nemal príležitosť cestovať.

So živými kávovými očkami, vycivenou postavou a vrtkosťou starec

skutočne pripomínal afrického cestovateľa, ako ich v tom čase radi vykresľovali v anglických románoch, a nie pskovského statkára.

Pod zvedavými pohľadmi sedel pokojne – bolo vidieť, že je na to zvyknutý.

– Ja som, môj milý, celý život slúžil pri delostrelectve a u cára, – odvetil dôstojne, – skutočne som cestoval, no cestovateľom som nikdy nebol. Ale teraz, keď sa začala ďaleká vojna na cudzie trovy, budem sa určite pýtať do cudzích krajov... Bez starcov sa nezaobídú.

Karamzin by sa mohol uraziť. Napísal *Listy ruského cestovateľa* a keby sa dalo predpokladať, že generálmajor číta krásnu prózu, bola by to bezočivosť. No skúsený Karamzin sa rozhodol, že starého černocho urazilo samotné slovo „cestovateľ“. To mu pripadalo ako zábavná črta.

Mária Alexejevna úkosom pozrela na švagra.

– Čo sa ti zrazu zachcelo, – spýtala sa, – do ďalekých krajov? Preč z domu. Pustia ťa?

Mária Alexejevna narážala na pskovskú krásavicu, ktorá odviedla generálmajora od rodiny. Nenávidela ju, hoci ju ani raz nevidela, hádam ešte väčšmi než svoju vlastnú sokyňu.

– Ja, milá sestra, – povedal ticho a nežne generálmajor, – chcem nájsť oteckovo kniežatstvo. Preto musím odísť z domu.

S Máriou Alexejevnou zaobchádzal úctivo a trpezlivo, pričom nezdvíhol oči. Tak s ňou hovoril v mladosti.

– Aké kniežatstvo? – znovu sa spýtala Mária Alexejevna so zjavnou nedôverou.

– Černošské, – trpezlivo vysvetlil generálmajor a hodil očkami po Karamzinovi, – v Etiópskom cárstve, v Abesínii, černošskom gubernátorstve, tam by sa malo nachádzať oteckovo kniežatstvo. Tatkov otec, môj dedo, bol africkým kniežaťom.

Karamzinovi sa zjavil na tvári maličký bledý úsmev.

– Nepočula som o gubernátorovi, – povedala Mária Alexejevna. – A čože si, Petiňka, doteraz to kniežatstvo nenašiel, ani tvoji bratia?

– Mal som veľa práce, milá sestra, – vysvetľoval Piotr Abramovič, stále rovnako nežne a zreteľne, – v službách štátu som mal veľa práce, – zopakoval, akoby sám seba počúval a presviedčal, – a nemohol som vypátrať tatkovu kniežatstvo. Ani bratia.

Mária Alexejevna pokrútila hlavou, no vtom sa znova zamiešal Karamzin. Prejavil sa v ňom literát. Osud černocho bol veľmi zaujímavý.

– Život vášho pána otca je neobyčajný, – zhodnotil úctivo. – Neza-
nechal po sebe nejaké doklady, listy a iné? Všetko to by bolo cenné pre
dejiny.

Starec sa nadurdil. Zmienka o papieroch ho zbavila všetkej dôvery ku
Karamzinovi.

– Ja, môj milý, nič nemám, – začal opatrne, – a ani môj tatko nemal
rád papiere. Možno ich má brat Ivan Abramovič.

Sprenevera výzbroje a teraz aj súdny spor naučili generálmajora bát
sa papierov.

Karamzin sa rozhodol, že nechá starca na pokoji. Sonceva, ktorý mal
povešť klebetníka, sa spýtal:

– Je pravda, že Kutajsov odchádza?

„Odchádza“ znamenalo, že upadá do nemilosti.

Kutajsov bol zajatcom Turka, darovaný barbier, a teraz mal na starosti
všetky kone štátu, bol to gróf a nositeľ radu. Terč pozornosti.

– Naopak, – odvetil s radosťou Soncey, – dostal rad Alexandra
Nevského.

Mal priateľov v heraldickej komore, pripravoval sa príkaz.

Generálmajor uprel pohľad na Karamzina. Nozdry sa mu rozšírili.

– Kutajsov, – začal sipľavo, – je lokaj a vyznamenanie dostal práve
preto. Leští čižmy. Ale môjho otecka vyznamenali zaslúžene. Preto mi aj
dali meno Piotr.

Pravdupovediac, Karamzin aj tak uvažoval: vedel, že slávny černoch
bol komorníkom alebo príkazníkom cára Petra. Preto si spomenul na
Kutajsova.

Prišiel do rozpakov.

– Môj otecko, – pokračoval vzdorovito, – bol sám kniežat'om, ibaže
africkým. A zavolali ho ako príklad. Aby učil fortifikáciu. A že bol čier-
ny, lepšie ho videli a lepšie sa ľudom vrylo do pamäti, aký veľký muž sa
z neho stal. Toto je, môj milý, sova.

Zohol prst a ukázal prsteň s čiernou pečat'ou.

Teraz pil nepretržite – pohár za pohárom, fľaša s nastojkou sa vy-
prázdňovala.

– O tom existuje spoľahlivý doklad, nemecký. Ale ja vám ho, môj milý, nedám.

Alkohol mu začal stúpať do hlavy.

– Nenásytý, – poznamenala Mária Alexejevna.

Starec sa znovu pokoril.

– Verte mi, drahá sestra, ja som vždy a naveky váš, – vyznal sa švaginej, – a hoci tatko nemal peknú tvár, srdcom bol naozajstný Hannibal. Dávam vám Hannibalovo slovo.

Mária Alexejevna naraz povedala s povzdychom:

– Srdce mal zlaté a tvár nepeknú, zato courtoisie¹⁷ mal viac ako vy, Petiňka. Vedel sa *usmievať*, – povedala významne.

Piotr Abramovič sa zahľadel na švagrínú.

– Ej, zlaté srdce, – povedal a odhalil v úsmeve biele zuby.

– Lepší bol, lepší, aj zuby mal belšie, – mávala rúčkou Mária Alexejevna.

Sergej Lvovič sa znepokojil a zovrelo mu srdce: neurazil sa Karamzin?

V rozpakoch vyzval Nikitu, aby zopakoval svoju baladu. Ten už aj začal, ale sa pomýlil.

Karamzin mal naozaj trochu znudenú tvár. Zo starcovej podráždenej reči veľa nepochopil. Pritom Piotr Abramovič do nej vložil veľa úsilia. Spotil sa a utieral si tvár vreckovkou.

Naozaj videl u brata Ivana Abramoviča doklad, o ktorom vravel. Jeho otec, ktorému sa nemeckí majori smiali za čiernu tvár, neskôr prikázal jednému dôveryhodnému Nemcovi, aby mu ho napísal. Synovia ho na starcov príkaz spoločne, s pomocou známeho nemeckého lekárnika, horko-tážko prečítali a naučili sa ho naspamäť.

Napísali ho s cieľom získať získať šľachtický titul. Petrova doba bola ťažká a na šľachtický titul si starý černoch spomenul iba za vlády cárovnej Alžbety, keď začali všetci opreteký dokazovať svoj urodzený pôvod. Vtedy mu spolu so šľachtickým titulom udelili erb, ktorým sa teraz začal pýšiť Piotr Abramovič: zástavy skrížené nad námorníckym d'alekohľadom a nad nimi sova – symbol vzdelania a rozumu. Erb mal Piotr Abramovič vyrytý do pečate na prsteni.

Imperátor Peter – písalo sa v doklade – chcel ísť celej šľachte príkla-

¹⁷ Galantnosť (franc.)

dom a snažil sa zohnať černoška s dobrými schopnosťami. Černocho – Neger¹⁸, Mohren¹⁹ – používali všetky dvory ako otrokov, písal Nemec, ale Peter chcel dokázať, že vedomosťami a usilovnosťou ich možno vychovať. Vďaka tmavej pleti si taký príklad, nazdával sa imperátor, najlepšie vstúpí do pamäti celá šľachta – Ritterschaft und Adel²⁰, ktorá bola lenivá a odporovala Petrovi. O „gubernátorstve Černoško“ sa tam nevravelo, no rozprávalo sa, podľa slov starého černocho, o tom, že Ibrahim – alebo Abrahám – pochádzal z Abesínska, z kniežacieho rodu, ktorý vlastnil tri mestá. Piotr Abramovič bol presvedčený, že o tom všetkom krátko porozprával.

Karamzina načisto sklamal.

Slávny černocho bol cárovou figúrkou – čo je čisto anekdotická a vzácna črta príliš náhlivého vládnutia.

Obri, trpaslíci, černosi vraj imperátora mimoriadne zaujímali. Jeho divoké predstavy o ľudskej prirodzenosti sa Karamzinovi, žiakovi Johanna Kaspara Lavatera, zdali zábavné.

Generálmajor bol už celkom opitý.

– Ako sa voláš? – spýtal sa Nikitu trhaným hlasom.

– Nikita, pane.

– Slabý si, Nikiška, – povedal mu generálmajor, – môj Griška spieva s gusliarom, to je niečo! Až sa celý trasím! Slzy! Zlaté srdce! A ty hovoríš cez nos. Slabý si.

Karamzin sa začal lúčiť. Mal pokazený večer.

Samarova hora, útulok priateľov blízkych jeho srdcu, moskovský home²¹, dedinská osamotenosť – všetko razom zmizlo.

Černochoch príchod, jeho hrubosť a nežnosť, jeho prekvapujúce spôsoby – africký moreplavec či opitý statkár – zničili všetky milé klamy.

Sergej Ľvovič rozprával o Boldine, ktoré nepoznal, Francúz bol dvoranom na neexistujúcom dvore, Karamzinova budúcnosť bola neurčitá.

Spolu s Karamzinom odišiel aj Francúz, keď presvedčil sestru Annette, aby nosila vysoký účes, a nestihol si požičať peniaze.

¹⁸ Černochoy (nem.)

¹⁹ Maurov (nem.)

²⁰ Rytierstvo a šľachta (nem.)

²¹ Domáci kozub (angl.)

Sergej Lvovič vypravdal hostí a vrátil sa zamračený. Vynaložené peniaze išli dolu vodou a Karamzin odišiel nespokojný. Bez neho akoby bolo v izbách väčšie prázdno a tma.

Celý život sa usiloval byť ako všetci, mať všetko ako všetci, a nikdy sa mu nič nedarilo. Tento burleskný²² tón starého sluhu, ktorý Karamzin nezniesol, rozčuľoval aj jeho, no on nevedel vyjadriť svoje rozhorčenie.

Starý černocho sa zdvihol a pohol sa ku schodom na podkrovie.

– Na vnuka sa chcem pozrieť, – zahundral, – a nič viac. Kde je vnúčik?

Mária Alexejevna si mu stala do cesty.

– Nepustím vás, – povedala so strachom a zlosťou. – Diet'atko spí. A nie je upratané.

Černocho od nej odstúpil.

Pozrel na švagrinú nevýraznými očami.

– Dedka? – zachripel. – Strýka? Krížik som mu priviezol! Od starého otca.

Vytiahol z vrečka malý zlatý krížik, stisol ho a potriasol pästičkou.

Nadežda Osipovna celý čas pozerala na strýka so zvláštnym pokojom. Nemohla od neho odtrhnúť oči. Otca videla iba dva razy, keď bola malá – a po prvom raze si ho zapamätala lepšie a jasnejšie než po druhom. Pamätala si kvietky na jeho veste so štrasovými gombíkmi, pestrú mašľu, vlhký bozk i prekvapivo ľahkú chôdzu – odskočil od nej ako lopta. A celý život, celých svojich dvadsaťtri rokov si pamätala a vedela, že práve to bolo jej nešťastím i nešťastím jej matky. A teraz pozerala na strýka s doširoka otvorenými očami.

Strýko vytiahol krk dopredu a so strašnou rozhodnosťou, hojdajúc sa na ľahkých, krátkych nôžkach, vychádzal do podkrovia. Na hlave mu trčali dohora prešedivené vlasy.

Nadežda Osipovna vstala a vykročila za strýkom.

Mária Alexejevna za nimi nešla.

Sadla si ku kozubu a odvrátila pohľad.

– Vnuka, – povedala, – to je mi dedko...

A začala mlčky prehĺtať slzy, jednu za druhou, ako vtedy v mladosti, keď ju týral ten ukrutník.

²² Komický, smiešny (franc.)

Hostia nevedeli, či majú ostat' alebo odísť. Vasilij Lvovič mrkal a dychčal, tak ako vždy v nepríjemných situáciách. Sestry žmúrili očami a ukradomky si stískali ruky, sledujúc zmeny v tvári Márie Alexejevny.

Soncev bol úprimne roztrpčený. Dobré sa najedol, no akási záhadná zmena mu nedovolila jedlo stráviť. Skormútene dožúval kulebiaku.

Iba Kapitolina Michajlovna, ako krásavica, si nedala námahu znepokojovať sa alebo sa hnevať na černocho. Tým skôr, že starý černoch, ako sa jej zdalo, nebol ľahostajný k jej pôvabom.

V skutočnosti sa nikto s nikým nehádal a na spory či hádky zatiaľ ani neexistoval dôvod. Okolo Hannibalovcov vždy vznikal tento pre Máriu Alexejevnu nepochopiteľný rozruch, zvada, nervozita, ako keď človeka v saune obklopuje oblak horúcej pary.

Sergej Lvovič drobnými zlostnými krokmi vyšiel hore schodmi za ostatnými.

– Netrápte sa, Mária Alexejevna, duša moja, – upokojovala ju Jelizaveta Lvovna, – stojí za to trápiť sa?

Mária Alexejevna si utrela oči a nos vreckovkou a zamierila k podkroviu. Na sestry ani nepozrela.

Annette ukradomky stisla sestrinu ruku. Obidve začali dychtivo načúvať.

Lojová sviečka, z ktorej nikto neoškraboval nahorené, blikala a klaňala sa. Do okien bez závesov nakúkal mesiac, steny boli holé. V kúte ležala hŕba bielizne; na šnúre pri kachliach sa sušili plienky; uprostred izby stálo rozparené koryto a černoch sa potkol. Bol tam podivuhodný neporiadok. Trasúci sa plameň dodával detskej izbe kočovnícky, cigánsky výzor. Pri plánovaní tej izby sa nepočítalo s pozornosťou cudzích ľudí. Puškinovci boli zlí hospodári.

Černochovi sa uklonilo malé dievčatko.

– Toto je kto? – začudovane sa spýtal.

– Oľga Sergejevna, urodzený pán, – uklonila sa pestúnka. – Dobrý večer, Piotr Abramovič.

Oči mala mladé, sama bola vrtká, šikovná.

– Dobrý večer, – odzdravil sa jej černoch, – ako sa voláš?

V detskej izbe sa upokojil, vínne výpary sa rozptyľovali.

– Ariška, urodzený pán, z Kobrinskovcov, z Hannibalovcov.

Arina hovorila spevavo. Pochádzala z Hannibalovej votčiny a ako dievča odišla k Márii Alexejevne. Nízko sa ukláňala Piotrovi Abramovičovi. Služobníctvo u Hannibalovcov malo pred pánmi rešpekt.

– Je tu zlý vzduch, Ariška. Dozeraj na pánča.

Prišiel Sergej Lvovič.

Černoch sa naklonil k diet'at'u.

– Tichšie, mon oncle²³, – napomenula ho Nadežda Osipovna, – spí.

– Nespí, – povedal černoch.

Chlapec naozaj nespál. Pokojne sa díval neprítomným pohľadom malých očí farby morskej vody, ktorá sa ešte neustálila, akoby bol stále v maternici.

Černoch naňho uprene hľadel.

– Je pobelavý, – povedal.

Pozrel sa ešte raz.

– Vlasy ako kúdeľ.

Chlapec sa začal hýbať a stále hľadel kamsi mimo všetkých.

– Vybozkávajte ho! – zakričal černoch. – Čestné hannibalovské slovo – levíča, černoštek! Milý! Znamenitý Hannibal! Na deda sa podal! Ten pohľad! Beriem ho! Prineste víno!

Sergej Lvovič sa ozval. Opitý černoch si rozkazuje v jeho dome ako vo svojej votčine. Bez ohľadu na svoje city k žene si vždy myslel, že Hannibalovcov trochu povýšil tým, že s nimi vstúpil do príbuzenských zväzkov a zdvihol ich tak na svoju úroveň. Z detstva si zapamätal, ako po Peterburgu prechádzal akýsi veľmož, pamätal si hmlu, lampu, výkrik „Z cesty!“ a Kalmyka s černochoom v červených livrejach na baku. Moskva sa v tom čase nakláňala k starej šľachte. Turkom Kutajsovom všetci opovrhovali.

²³ Strýko (franc.)

Starý černochoch naľakal hostí tým, že vyhlásil jeho syna za Hannibala a takmer aj za černoška.

– Vážení pane, – vzdychol Sergej Lvovič s neobyčajnou dôstojnosťou, – neustali ste z cesty a nie je čas oddýchnuť si? A pritom otca... otcovi... Dovoľujem si myslieť, že môj syn nie je... leviča... ani černoško, ale Puškin, tak ako ja. Ja mám rád a vážim si vašu rasu, keď je človek dobrý, – prísne dodal, – ale sami uznáte, že môj syn... že otec ako ja...

Vtom černochoch s nečakanou ľahkosťou zdvihol chlapčeka, rozbehol sa s ním k sviečke a pobožkal ho vlačne a nahlas na celú izbu.

Jednou rukou držal chlapčeka a druhou mu strčil do povojníka krížik.

Mária Alexejevna mu nahnevano brala chlapčeka z rúk.

– Spadne ti, – odtískala starca rukou, – ruky preč od toho dieťaťa, tyraní.

Začala chlapčeka kolísať a ten sa nakoniec rozplakal.

Černochoch sa obrátil k Sergejovi Lvovičovi. Urobil jeden krátky pohyb – chytil sa za pás, kde mal mať šabl'u, ale tá tam nebola, lebo stariec bol už dávno vo výslužbe.

– Ako ja... ako ty! – zachripel a zdalo sa zvláštne, koľko nízkych, vlhkých chraptavých zvukov sa nachádza v ľudskom hrdle. – Kto si ty? Ty si, môj milý, fit', – hvizdol, – darebák! A ja som Hannibal. To je moje plemä.

Oči mal vlhké a zahmlené, bol opitý.

Sergej Lvovič zbledol.

– Nekričte, mon oncle, – povedala ticho Nadežda Osipovna a na tvári sa jej objavili škvrny, – dieťa spí. Nedovoliím, aby sa tu kričalo.

– Krič si na svoju slúžku, – zatiahla Mária Alexejevna cudzím spevovým hlasom.

Černochoch cúvol.

Ústami mu potrhávalo a nenachádzal slová.

– Puškinovci... Tí pre mňa viac neexistujú! – zakričal so zat'atými pästičkami. – Skoncoval som s nimi!

Kopol do stoličky a zbehol po schodoch. Všetci počuli, ako prehrmel cez salón a vybehol do predizby.

Mária Alexejevna uložila dieťa do kolísky a skrútila sa do kľbka, stala sa kľbkom, suchučkým, starým, z ktorého trčal špicatý nos; potiahla nosom a trasúc hlavou kamsi odišla.

Sergej Lvovič, ešte stále bledý, vypol hrud' a chodil po izbe. Oslepi-la a ohlušila ho tá hanba. Potom tichunko otvoril dvere a pozrel sa dolu. Hostia boli preč.

Mária Alexejevna si sadla k oknu.

– Pekný posol, – šomrala si popod nos, – dedko.

Ťažko dýchala. Hlava sa jej hojdala.

Generálmajor prechádzal cez dvor, náhlivo, neistými krokmi.

Čakal ho koč.

– Aha, dedko, – pokračovala Mária Alexejevna, – ledva vlečie nohy. Božemôj.

Ale Sergej Lvovič sa ešte dlho hral na hrdinu. Chodil po detskej izbe, nadsakoval a odhadzoval nohou bielizeň porozhadzovanú na zemi. Sna-žil sa pochopiť, ako sa začala, kde sa vzala a kam zašla táto nezmyselná hádka.

– Som odhodlaný obetovať všetko pre pokoj, – priznával s rukou na srdci, – som odhodlaný všetko zniesť a nie je v mojej povahe, duša moja... Ale keď sa ma dotknú a ešte k tomu vo vlastnom dome! Nechcem sa viac stretnúť s týmto... vieux raifort²⁴.

Vtedy sa podíval na Nadeždu Osipovnu a zdúpnel.

Sedela na Ariškinej posteli, nohou hojdala kolísku, nepozerala naňho a nepočúvala ho. Oči mala otvorené, ale ani nežmurkla a plakala: z očí jej tiekli veľké mútne slzy. Nevšímala si ich. Potom sa pozrela na dieťa ako na cudzie. Vtedy zbadala Sergeja Lvoviča, jeho chôdzu, jeho nadsakujú-ce plecيا, všetok jeho ušľachtilý hnev a započúvala sa do toho, čo hovorí.

– Chod'te von, – ticho mu prikázala.

A Sergej Lvovič sa začudoval, vťahal plecيا a vyšiel z izby.

Prvýkrát ho vyhodila. Nechápal prečo.

– Vyhnali strýka, – šepkala Arina v izbe pre služobníctvo, – iste už nepríde. Stále kričal: my Hannibalovci! Spoznal ma. Dvadsať rokov ma nevidel, a spoznal ma; majú ostrý zrak až strach!

– Prišiel opitý, – vysvetlil Nikita, – povahu majú neznesiteľnú. A hru-bo rozprávajú. Ako na hradskej. Generál!

²⁴ Starým chrenom. (franc.)

Druhá kapitola

1

Rodinná loď vyplávala z moskovského Jelochova rýchlo a nečakane: v krídle začala zatekat' strecha, ale odst'ahovať sa nebolo kam. Mária Alexejevna sa vybrala do Peterburgu – predávať svoj domček v Izmajlovskom pluku („čel'ad' privedie všetko do prázdna – poznám ju“). Ale Sergejovi Lvovičovi sa zachcelo obzrieť. Mal v krvi tú ľahkosť premiestňovania: rád sa zbavoval všetkých ťažkostí odrazu, keď si sadol do perovaného koča či dokonca zdedeného hintova. Vtedy na všetko zabúdala. Keď videl oblaky a polia, v pohľade sa mu objavila neurčitá rozhodnosť – mal rád cestu.

Za vŕzganí kolies, pri náhodných stretnutiach sa mu v hlave rodilo veľa šťastných a rýchlych myšlienok, a keď nadchádzala ich úplná neprítomnosť, sladko drial.

Celá rodina Puškinovcov sa bez dlhého premýšľania presťahovala do Peterburgu, ale Sergej Lvovič, ktorý si spomenul na pozvanie svojho test'a, odišiel k nemu do dediny Michajlovské. Jeho žena a testiná si museli zariadiť život na novom mieste.

Stretnutie s test'om ho prekvapilo. Čakal srdečné objatia, slzy, ľútosť, spomienky a v duchu si predstavoval scénu odpúšťania. Odpúšťal test'ovi v mene svojej ženy, ale aj v mene Márie Alexejevny a svojom.

Ani pomyslieť!

Starého černocho obklopovala veľká ľahostajnosť. Ľahostajne stisol zat'ovi ruku, mechanicky sa ho spýtal na zdravie – a až o minútu sa naňho usmial dlhým, bledým úsmevom. Potom sedeli na lavičke, sčernetej od dažďov. Na všetkých cestách ležali žlté listy a černocho mlčal. Fialové líca sa mu zosunuli na golier a oči mu zastrel červený závoj – test' od rána pil vodku.

Mlčal a pohybujúc perami pozeral na cestu, lístie, stromy. Väčmi než človeka pripomínal opustenú stavbu očernejú od požiaru. Kam sa podela jeho povestná ľahkosť „ako na strunách“, ktorú si pamätali všetci, aj Mária Alexejevna, aj Ariška. Zabudol na spolubesedníka a pohyboval vpadnutými perami, všetkému cudzí. A len keď sa v zákrute objavili sed-

liacke dievky v pestrých sarafánoch, s mešcami v rukách, a preplávali do blízkeho lesíka na hríby, černocho prestal žuvať. Odpreval ich očami a obrátil sa k švagrovi; pohľad sa mu vyjasnil.

– Aké sú pekné, – povedal mu a usmial sa, ako všetci Hannibalovci, zubami.

Potom ho opäť začali obchádzať driemoty; driemal s otvorenými nehybnými očami, s pohybujúcimi sa ústami a rovnomerne sa dvíhajúcim bruchom. Vestu, ušitú z drahého hodvábu, so štrasovými gombíkmi, mal zašpinenú.

V posledný deň zobral zat'a na prechádzku. Opierajúc sa o ťažkú palicu mu ukázal les a hranice svojho majetku – na kopci rástli tri mladé borovice ako brána do usadlosti. Všade boli stopy rozkladu a spustnutosti. Lavička zhnila, besiedka sa skrivila, oráčina porástla repkou. Potom sa pustili nadol. Sprava a zľava sa modreli jazerá. Chvíľu postáli pri jednom z nich. Jeho hladina bola sčerená, drobné vlnky pripomínali vrásky na tvári stareny; potom ich zmývalo a voda mladla. Sergej Ľvovič cítil súčasne zármutok zo všeobecného úpadku a zvláštnu spokojnosť s tichom, ktoré vládlo na test'ovom majetku.

– Ako more, – povedal mu, zahľadený na jazero.

More nikdy nevidel. Černocho sa naňho nechápavo poďíval. Dlho tak stál, opretý o palicu, a zat' ho viac nevyrušoval. Potom sa naňho starec pozrel a ako keby uhádol jeho myšlienky, urobil široký pohyb palicou po jazere, boroviciach, po lese.

– Všetko vám nechám.

Test'ov majetok ostal pre Sergeja Ľvoviča hádankou. Panský dom, podľa rozprávania Márie Alexejevny veľký a pekný, prikrývala slama. Dlhý, obložený doskami, pripomínal kôľňu. Vedľa neho stál malý parný kúpeľ, sprava hospodárske budovy, pred domom kvetinová záhradka – a tá slamená strecha! No gesto starého černocho bolo široké, jazero bohaté na vodu – a Sergej Ľvovič odišiel v rozpakoch, odnášajúc si na líci vlhký ľahostajný bozk svojho test'a. Po obidvoch stranách sa ťahali žirne, bledé ľanové polia a on si myslel, že je to pšenica.

– Úroda je toho roku dobrá, – povedal s radosťou kočišovi, krivému Hannibalovmu Fomkovi.

Cestou sa trochu spamätal, na blízkej stanici sa dal do reči s dvo-

ma tamojšími statkármi a po príchode dlho chválil test'a za to, ako ho prijal, významne povedal žene a testinej, že zostarol, badateľne dohára a že usadlosť je zanedbaná.

Prišla zima, všetci žili v Peterburgu a nechystali sa usadiť ani sa prest'ahovať inam. Všetci v hlavnom meste boli plní pochybností, nikto sa neodhodlal urobiť nič závažné a všetci odmeriavali čas nie viac ako mesiac dopredu. Imperátorovo rozpoloženie bolo také, že sa všetko každým dňom menilo. Sergej Lvovič sa rozhodol, že ostane pokojný, rozhliadne sa, ale v Peterburgu sa neusadí. Čím ďalej, tým lepšie.

A tak žili v Izmajlovskom pluku, snažili sa nechodiť príliš často na prechádzky a neukazovať sa na hlavných uliciach, ktoré boli teraz plné imperátora.

Mária Alexejevna žila v samom strede armády a jej známi dôstojníci, čo sa u nej zastavovali podľa starého zvyku, rozprávali o zázrakoch.

2

Pestúnka Arina zabalila malého pána, natiahla mu kožušinovú čiapku s klapkami na uši, niesla sa po Prvej rote, po Druhej, po uličke a spievala dieťaťu tak, ako spievajú iba pestúnky a divosi – o všetkom, s čím sa stretli.

– Ako rozhodne kráča ten vojak. Len sa naňho pozrite, veľkomožný pán Alexander Sergejič, aký je to vojačik... Čiapočka medená... na slnku sa ligoce... a pod štítkom mu žiari kríž. To je ale čiapočka. Keď vyrastiete, aj vy takú budete nosiť.

Všade boli samí vojaci. Vojak Preobraženského pluku, čo šiel po ulici, mal na hlave mosadznú čiapku s maltézskym krížom.

– A tu sú kanóniky, urodzený pán. Hľa, aké sú to kanóniky! Dunia a hučia. Ako zvon. Len si lepšie stiahnite čiapočku na uši, aby ste mi tu nezmrzli. Kanóniky. Áno.

Arina plávala okolo kasárne delostrelectva. Brána bola otvorená, vojaci tlačili von delá a dvaja čupeli a čistili ich.

– Tetka, – povedal ticho jeden z nich, keď sa k nim priblížila, – vybrala si sa s páňačat'om na huby? Nechceš, vyčistíme ti kanón?

– Zaobídem sa aj bez vás, nehanebníci, – odpovedala im priamo Arina.

Preplávala na hlavnú, Izmajlovskú ulicu. Chlapec, ktorého viedla za ruku, na všetko pozeral upretým, nehybným pohľadom.

– Ejha, aké koníky, na sedlách strapčeka, červené kaftany, tyrkysové šarvary, – spievala Arina, – zamatové čiapočky. A chlapci bradatí.

Boli to kozáci uralskej stotiny, ktorú držal imperátor v Peterburgu. Pomaly šli po širokej Izmajlovskej ulici. Na ulici ani živej duše.

– Ejha, aký ujko generál. Áno, urodzený pán. On je celkom maličký, uniformu má modrú, nohavice bielučké, zvončekom cengá a uzdičkou potrháva.

A skutočne, malý generál potrhával opratami a kôň pod ním fŕkal a spúšťal sa na zadné nohy.

– Ujko sa hnevá, ľaľa, ako sa hnevá.

A ostala stáť ako prikovaná. Nahnevaný generál k nej obrátil koňa a len-len že do nej nenarazil. Hľadel jej do tváre sivými zúrivými očami a ťažko dýchal na mraze. Ruky, stískajúce opraty, a širokú tvár mal červené od chladu.

– Čiapku, – povedal chrapľavo a mávol malou rukou.

Vtom sa prihnali generáli, oblečení oveľa krajšie.

– Na zem!

– Na kolená!

– Čiapku! Hlupaňa!

Až vtedy Arina padla na kolená a strhla pánčat'u z hlavy čiapku.

Malý generál sa pozrel na hlávku s kučeravými ľanovými vláskami. Náhle sa trhane zasmial. Všetci prešli.

Chlapec sa pozeral za nimi, napodobňujúc konský cval.

Keď sa Sergej Ľvovič dozvedel o tom, čo sa stalo, stĺpol.

– Hlú-pa, – povedal, pritiskajúc si obidve ruky k hrudi. – Veď je to cár! Hlúpa!

– Jaj! Zle mi je, – zjojkla Arina, – veď je to naozaj cár.

Sergej Ľvovič sa dusil pri myšlienke na tú udalosť. Najprv si myslel, že to začnú vyšetrovať, a chcel okamžite cválať do Moskvy. Navečer sa upokojil. Šiel k priateľovi, barónovi Bodemu, a opatrne mu opísal, čo sa stalo. Baróna to uchvátilo a Sergej Ľvovič sa stal smelším.

Musel dôverne porozprávať všetky podrobnosti tej príhody, ako imperátor hrozivo skríkol:

– Čiapku dolu! Vravím vám! – postavil svojho koňa na zadné až nad hlavou malého Alexandra a precválal smerom k delostreleckým kasárňam.

– Prvé stretnutie môjho syna so suverénom, – uklonil sa a rozhodil rukami.

O týždeň sa definitívne rozhodol, že zostať v Peterburgu je dosť nebezpečné a treba sa presťahovať do Moskvy. V Rusku preňho existovali iba dve mestá, v ktorých sa dalo žiť: Peterburg a Moskva.

3

Mesiac potom, ako sa Sergej Ľvovič s rodinou zachránil odchodom do Moskvy, a keď nastúpil do úradu a želal si jediné – byť nenápadným, zomrel imperátor Pavol.

Správa o smrti prišla do Moskvy akosi mimoriadne rýchlo – takmer v ten istý deň, skôr ako prvá pošta. Potom začali prichádzať podrobnosti a všetko ožilo. Imperátora zabili, obnovili sa výsady šľachty. Boli povolené francúzske okrúhle klobúky a dlhé široké nohavice. Sergej Ľvovič sa z celej duše bál dvora, a preto si predstavoval sám seba v opozícii. Spolu s ostatnými sa veľmi tešil smiešnemu pádu Kutajsova: ako bežal po uliciach iba v bielizni. Hlavný cársky koniarnik! Moskva chcela za niekoľko dní dohoniť veľký Pavlov post. V tom roku sa na uliciach a v domoch táralo viac ako v tri predchádzajúce roky dokopy. Nepretržite sa konali plesy.

Keď odchádzala Nadežda Osipovna, všetko v dome bolo hore nohami. Bola lenivá a nikdy sa nestihla včas obliecť. Ale tesne pred odchodom začali po dome behať a lietat' dievčatá, špliechali z lavórov horúcu vodu, naplňali vzduch parou a šušťali vyžehleným hodvábom. Nadežda Osipovna vykrikovala vo svojej izbe. Všade špliechala vylievaná voda a plieskali zaucha. Dievčatá behali s červenými opuchnutými lícami a nemali čas plakať. Polonahá Nadežda Osipovna vbehla do susednej izby a vyletela von ako víchor. Sergej Ľvovič s pôžitkom prižmuroval oči. Mária Alexejevna pokrčila plecami a nespokojná odišla do svojej izby.

– Nie vtedy sedlať, keď už treba sadat'.

Potom vyšla z izby Nadežda Osipovna, ladne, pomaly, dôstojne, a Sergej Lvovič si ju prezeral s prižmúrenými očami, akoby ju videl prvý raz. Odchádzali a zanechali za sebou zmätok.

Ľudia na plesoch sa správali uvoľnene, ešte aj starí ľudia si dodali odvalu a robili sa mladšími.

Deti sa občas v noci zobúdzali a počuli, že rodičia sa hádajú. Spali potom ešte dlho popoludní.

Počas tých dvoch mesiacov sa všetci cítili ako hrdinovia dňa, boli na očiach, všetko sa pomiešalo – stará šľachta a drobnejší ľudia. Všetci si robili nádeje. Nová francúzska maliarka Vigée Le Brun každý deň maľovala portréty módnych krásavíc a na dvakrát namaľovala malinký portrét Nadeždy Osipovny, veľmi milý, s kaderami. Sergej Lvovič bol nespokojný, že má krivý nos, no bál sa jej to povedať a portrét chválil.

Sergej Lvovič v domnienke, že šľachtické výsady ho oslobodzujú od práce, prestal chodiť do úradu. Deň mal vyplnený aj bez toho. Ani nestíhal všetko urobiť. Rýchlo pohladil deti po líkach a vybral sa na Ochotnyj riad. Chýrni znalci sa tlačili pri stánkoch a bruchatí predavači v belasých kaftanoch strúhali poklony. Všetci rozprávali polohlasne. Ležali tam celé kopy živých, trepotajúcich sa rýb. Nazerali im do žiabier, do očí, či sú snivé, dívali sa na plutvy, či sú bledé alebo červené, privoniavali, vymieňali si názory a novinky. Aj lokaji tam stáli a čakali. Sergej Lvovič si rybu nekúpil vždy, niekedy sa ani len nechystal. Pripomínalo to skôr Anglický klub, priateľské stretnutia. Nebolo nič príjemnejšie ako tie stretnutia a azda ešte voľajaké tajné šibalstvá. Čo je v porovnaní s nimi skvelá, ale neistá kariéra?! Sergej Lvovič po nej vôbec netúžil.

Tak plynul pracovný čas. Tak to šlo asi dva či tri mesiace. Potom sa Moskva trochu utíšila, všetci sa zorientovali a zaujali svoje miesta. Sergej Lvovič sa občas roztrpčil: treba ujsť z tej divočiny, prest'ahovať sa s celou rodinou (a nie bez ťažkostí – cestou sa pokazil koč) mesiac pred tým, ako sa všetko skončí a začne sa nová, Alexandrova doba. V Peterburgu sa teraz rozdávali hodnosti a miesta skutočne múdрым ľuďom; ostatne aj tu, v Moskve, získal Nikolaj Michajlovič Karamzin za niekoľko dní neobyčajnú vážnosť a dostal dva prstene s briliantmi. Sergeja Lvoviča sa nová vláda z akéhosi dôvodu nedotkla, je v komisariáte, ba ani tam nechodí, a jeho žena je zase na rozsypanie.

Nadežda Osipovna bola naozaj na rozsypanie a krátko nato sa im narodil syn. Dali mu meno Nikolaj.

Sergej Ľvovič s prekvapením uzrel sám seba ako otca rozrastajúcej sa rodiny. Čo sa toho týka, nežišla mu na um žiadna jasná myšlienka a budúcnosť sa mu zrazu začala zdať neistou; udalosti nasledovali jedna za druhou a zastihli ho nepripraveným. Vôbec všetko v živote šlo rýchlo a nedovolilo mu spamätať sa. Všetci, napríklad, zabudli na to, že sestrička Annette je snúbenica. Básnik Ivan Ivanovič Dmitrijev si kúpil domček a záhradku v Moskve, no neoženil sa. Mária Alexejevna vravela, keď ju nikto nepočul:

– Nikdy to ani nemal v úmysle. Prisnilo sa jej to.

Sestrička Annette ožltla a začala nosiť šaty tmavých odtieňov. Naďalej si suchorila vlasy, no začala horlivo chodiť do kostola. Seba a svojich bratov pokladala za obete; a Nadežda Osipovna s Kapitolinou Michajlovnou nepatrili medzi tie, ktoré môžu človeku zaistiť šťastie. To isté si v duchu myslel aj Sergej Ľvovič. Jeho žena bola nádherná kreolka a všetci na nej nechávali oči. Sergej Ľvovič bledol od zúrivosti, keď na plesoch tancovala s nejakým vysokým gardovým dôstojníkom. Vtedy si plne uvedomoval, aký je nízky. A pritom keď ot'archavela, zaviedla nad ním domácu kontrolu, ktorá bola čoraz t'aživejšia. Nadežda Osipovna sa snažila nespúšťať ho z očí. Nesmel ani len uštipnúť služku na líce, čo bolo celkom nevinné šibalstvo.

V tejto nejasnej situácii sa snažil stoj čo stoj odísť z domu, na návštevu od Buturlinovcov k Suškovovcom, od Suškovovcov k Daškovovcom alebo aj jednoduchšie, oveľa jednoduchšie. V utorok chodil do Šľachtického klubu. Hľadal rozptýlenie, ani čo by sa hnal za strateným časom alebo hľadal zabudnutú vec. Najväčšmi zo všetkého sa teraz bál, aby ho nové udalosti neodcudzili priateľom a známym a aby známi nespýšneli. Pohrdavý Daškovov pozdrav mu raz nahnal strach. Mária Alexejevna sa naňho dívala, ako uteká z dvora, a tíško si hovorila slová starej pesničky: – Je mi smutno, mladulinkej, nenájdem si miesta, nie.

Okolo poludnia alebo k večeru, ak neobedoval doma – domáce obedy boli dosť biedne –, cítil príjemnú únavu a zívajúc si spomínal na bon mots²⁵ a všetko nečakané, čo sa mu prihodilo za deň. Nadežda Osipovna

²⁵ Duchaplnosti (franc.)

naňho zamyslene a podozrieavo pokukávala a Sergej Lvovič, ktorý si jej nedôveru všimol, si začal primýšľať nepravdy. Neverila mu všetko a mala pravdu. V detstve si zvykla na rozprávania Márie Alexejevny o tajnostkárstve a úskokoch mužov a podozrievala Sergeja Lvoviča, že prežíva nízku vášeň s nejakou inou ženou. Na takého muža sa nemohla spoľahnúť. A skutočne, Sergej Lvovič vo veľkosvetskej spoločnosti nežiaril vždy, no v poslednom čase si obľúbil spoločnosť mladých kolegov z toho istého prekliateho komisariátu, vekom ešte chlapcov, ktorí mu však boli priaznivo naklonení. Tajne s nimi hral karty. Hrali veľkosvet-ské hry ako boston, vingt-et-un, macao a moderné: štos, tri a tri. Sergej Lvovič sa oddával hre celou svojou bytosťou a triasol sa od vášne, vždy keď odkrýval kartu. Keď vyhrával, chcelo sa mu objasť celý svet a bál sa len jedného: aby hráč nezabudol na svoj dlh. Doma зановито skrýval svoje zábavy. Ale keď vyhrával, stálo ho veľa námahy ovládnuť sa a nepovedať o tom Nadežde Osipovne. Štrngal mincami vo vrecku a hrýzol si pery. Vzdychal, v jeho vlastnom dome mu nerozumeli.

4

Raz za mesiac sa Sergej Lvovič s ustarosteným výrazom na tvári vybral aj s rodinou k mamičke Oľge Vasilievne, ktorá žila v štvrti Ogorodnaja. Jej dom bol veľký, studený, nikam nechodila. Po živote strávenom vo veľkých vášňach riadila hľbu starien a troch poloslepých lokajov. Riadiť životy svojich synov už nevládala, no iba zriedkakedy reptala. Dcéry sa jej celkom podriaďovali.

V dome bola jedna izba zastavaná všakovakým haraburdím, ktorá sa zmenila na komoru, kam nikdy nechodila. Synovia, ak prišli, so zvyčajnou detskou bojzavosťou škúľili na zamknuté dvere: v tej izbe strávil posledné roky života ich otec. Na Leva Alexandroviča si podľa tichého dohovoru nespomínali ani Oľga Vasilievna, ani jej synovia. Hovorili o ňom iba poloslepí lokaji podvečer alebo v noci, keď nevedeli spať. Bol prchký, krutý a svoju prvú ženu utrápil žiarlivosťou. Žiarlil na Taliana – učiteľa, ktorého vzali do domu. Zomrela v jeho domácom väzení, v pivnici, na slame, spútaná reťazami. Taliana dal niekoľkokrát zbit' tak, že na mieste zomrel.

Oľga Vasilievna bola jeho druhá žena. Ona ostala nažive. Manžel nakoniec zdivočel. Odstavili ho nabok a Oľga Vasilievna začala spravovať dom aj deti. A už bolo načas. Lev Alexandrovič odišiel do výslužby, keď mal štyridsať rokov, hneď po smrti imperátora Petra III.; nechcel uznať Katarínu za cárovnú a sedel za to dva roky v pevnosti. Keď ho prepustili, utrácal majetok so zúrivosťou a hnevom, ktorého terčom bol alebo on sám, alebo niekto iný. Miloval rýchlu jazdu a za svoj život uhnal celú stajňu drahých koní. Okoloidúci zahli do priekopy, keď počuli Puškinovho koňa. Keď sa Oľga Vasilievna pustila do účtov a záložných listín, pocítila pod nohami trasovisko: majetok sa zosúval zo všetkých strán. Urobila tomu koniec, upokojila veriteľov, pozbierala všetko, čo zostalo, a uviedla svoje deti do spoločnosti. Pred desiatimi rokmi Lev Alexandrovič zomrel. Oľga Vasilievna, ktorá na to dlho čakala, po jeho smrti náhle pocítila prázdno a nudu. Prestala vychádzať z domu a rozhodla sa, že aj tak nikoho nezachráni, ničomu nezabráni a vlastne načo. Od mužovho úpadku Oľga Vasilievna stále odsudzovala Katarínu a najmä Orlovovcov:

– Grófi! Koniari, mali by sa piplat' s kobyľami a biť sa päšťami.

Za právoplatného cára pokladala Petra III. a hundrala, keď ľudia v jej prítomnosti horlivo volali Katarínu matičkou.

– Aj matička, aj bät'uška!

Celý život sa bála záchvatov a čudáctiev svojho muža, a pritom s ľútosťou videla, že synovia sa naňho nepodobajú, sú plytkí. Prísne ich zahriakovala, no možno by sa aj bola potešila, hoci to sama neočakávala, keby flámovali, robili výtržnosti či dopúšťali sa iných krajností. Nie! To všetko sa skončilo. Synovia sú obyčajní vrtichvosti.

Starena podávala Sergejovi Ľvovičovi plochú voskovú ruku na bozk a pichľavými očkami uprene hľadela na nespoľahlivého syna. Obidvoch synov podozrievala z márnotravnosti a slabosti. Dvakrát prerábala závet. No Vasilija, Vaseňku, si predsa vážila ako najstaršieho v rodine a jeho nezdary ospravedľovala tým, že mu nepraje šťastie. O Sergejovi Ľvovičovi si myslela, že všetko premárni. Vyľakane pozerala na nevestu a bola presvedčená, že tomu, že sa „Sergejova kariéra neukazuje“, je na vine práve ona. Deti opatrne hladkala po lícach, pozerala im do očí, premohla povzdych a hneď ich poslala na prechádzku.

– Nech v izbách nerobia hurhaj!

Sergej Lvovič sa pri mamičke premieňal, tak ako sa mu to stávalo na komisariáte. Pôsobil odmerane. Rozprával starene o Peterburgu a dvorných novinkách a strašil ju zahraničnými udalosťami: hovoril o víťazstvách Francúzov, o Bonapartovi a konzulke Jozefíne, kreolke. Mamička naňho hľadela bokom: Sergej Lvovič sypal mená najvyššie postavených ľudí v Peterburgu, ako keby sa s nimi bol práve rozlúčil. Stávalo sa, že im nadával:

– Ce coquin de²⁶ Kočubej, – vravel.

Raz nastrašil matku, keď poriadne znosil knieža Adama Čartorižského, ktorý mal veľkú moc.

– Jeho aristokratickosť je falošná, – vravel, – je to bastard, poznáme tú dvornú hrdosť. Jeho matka je intrigánka, hýrivá Poľka, zapredala sa Francúzom, to je všetko.

Oľga Vasilievna prišla na mizinu. Synáček navlas taký ako jeho otec, tiež sa chcel dostať do pevnosti. A na druhej strane, ako zosilneli tí rebelantskí Francúzi! Syn jej už nepripadal ako povalač: v Moskve všetci vedeli, že časy sú neisté, cár je mladý a tretia pravda je u Petra a Pavla. Starí padali, mladí išli hore. Sedí syn so svojou šticou nad čelom, s tou svojou černoškou, a odrazu je z neho vážený človek.

Starena sa naňho dívala prižmúrenými očami. Získal si ju.

Večer, keď ležala v posteli, ktorú jej zohriala najtučnejšia slúžka, vravela svojej poloslepej dôvernícke Uliaške:

– Černošky majú teraz veľký vplyv. V Paríži má ten ich najhlavnejší, nespomeniem si, ako sa volá, tiež za ženu černošku.

A Uliaška jej pritakala:

– Všetci sú rovnakí, zachcelo sa im čerstvého mäsa.

5

Bývali teraz v poriadnom drevenom dome, Jusopovovom, vedľa domu samotného kniežat'a, veľkého pána. Sergej Lvovič bol s týmto susedom spokojný. Ale knieža sa v Moskve ukazoval zriedkakedy. Iba raz v lete ho Sergej Lvovič videl prichádzať, videl, ako sa komorník po-

²⁶ Ten podvodník (franc.)

náhľal, ako otvárali okná, niesli veci a hneď za ním prešiel do svojho domu, neobzerajúc sa okolo seba, telnatý muž s mäsitými perami a smutnými neruskými očami. Raz knieža zbadal Nadeždu Osipovnu – široko sa jej poklonil, buď na ázijský, alebo na európsky spôsob. Hneď nato poslal svojho správcu, aby Puškinovcom oznámil, že deti sa môžu prechádzať v parku, keď budú chcieť. Knieža mal povest' milovníka žien a Nadežde Osipovne bola jeho pozornosť príjemná. Zakrátko odišiel.

Ale správca bol z nájomníkov zúfalý.

„Major pán Puškin,“ písal v správe kniežat'u, „ktorý býva v prostrednom dome, zaplatil v máji za jeden mesiac, ale už skoro pol roka nič neplatí. Trikrát som k nemu zašiel, prosil, aby zaplatil, ale kázali povedať, že nie je doma. A ja, pokorný sluha vašej jasnosti, vás prosím, aby ste mi poslali pokyn, ako sa mám porozprávať s majorom Puškinom, či ho z bytu vypovedať.“

Medzitým Sergeja Lvoviča postihlo nešťastie: umrela mamička Oľga Vasilievna. Keď ochorela, zavolala svojich synov, dlho na nich hľadela, pohrozila im prstom a skonala.

Sergej Lvovič pochoval matku a hneď sa presťahoval do lepšieho a pristrannejšieho domu obďaleč.

Nadežde Osipovne sa leskli oči: mala rada sťahovanie. Správca pomáhal povozníkom ukladať nábytok a riad. Využili povolenie kniežat'a a posielali deti na prechádzku s pestúnkou Arinou do Jusupovovho parku, tak ako predtým.

6

Park bol nádherný. Jusupov mal ukrutnú vášeň k brečtanu, chládku a ako obyvateľ Paríža mal rád pravidelné chodníky, prieseky a rybníky. Z Benátok a Neapola, kde dlho pôsobil ako vyslanec, priviezol staré sochy s ovisnutými zadkami a sčernetými kolenami. Pretože bol skúpy na východný spôsob, pre fantáziu nič neľutoval. Tak vznikol v Moskve pri Kostole svätého Charitonija v Ogorodnikoch tento park s rozlohou vyše desatiny²⁷.

Knieža tam dovoľoval chodiť známym a ľuďom, ktorým chcel preukázať láskavosť; nerád a zriedkakedy tam púšťal deti. Samozrejme, bez

²⁷ Ruská plošná miera – asi 1,092 hektára. (Pozn. prekl.)

Ľudí by bolo ľahšie zachovať park v neporušenom stave, no niet smutnejšej veci pre poverčivého človeka ako pustý park. Známe kniežatá oživovali krajinu, sami o tom nevediac. Moskovčan, uchvátený Západom, vychádzal po versailleskom schodisku, o ktorom čítal alebo počul, a jeho moskovská chôdza sa menila. Víťali ho strážne sochy. Šiel dopredu a upútaný pravidelnými alejami začínal krúžiť zvláštnou harmonickou chôdzou okolo okrúhleho rybníka, natoľko okrúhleho, že aj voda v ňom sa zdala vypuklou, a keď sa o hodinu pustil tou istou chôdzou domov do Ogorodnikov, dlhý čas si predstavoval, že on sám je neobyčajne pekný. Až keď počul „Koláče! Koláče!“ alebo stretol známeho, domyslel si, že tu čosi nehrá, že Versailles nie je Versailles a on nie je Francúz.

Pre pestúňku Arinu s panskými deťmi bol park otvorený.

Arina s istotou kráčala hore po schodoch a prísne dozerala na to, aby malí páni a slečna Oľga Sergejevna niečo nezhodili alebo nepolámali nejaký stĺpik. Vyzerala ustarane. Nepozerala sa na sochy, všetku svoju pozornosť venovala rybníku.

– Ani sa nepohne, – vravela, – v takej vode je rybám otupno, urodzený pán. Pozrite sa, aké sú sýte.

Pánčat’u sa nechcelo pozerat’ na ryby. Chlapec sa po očku díval na Dianu. Čosi o nej vedel. Správca mu raz povedal, že je to Diana, a druhý raz, že je to nymfa. Doma sa spýtal otca, kto je to Diana. Sergej Lvovič sa dlho smial a po chvíli mu významne vysvetlil, že je to jedna z bohýň Olympu, dievča. Bohyňa s ľahostajne zaklonenou hlavou si zohrievala na slnku ostré bradavky a chudé kolená. Palec na nohe mala odbiť.

– Fúj! – hnevala sa Arina a ticho si odpľúvala. – Možno by ste si chceli pobehat’ okolo rybníka, urodzený pán.

Prechádzali na veľké priestranstvo, na lúčku porastenú žírnou trávou. Chodník bol vysypaný vlhkým žltým pieskom. Uprostred priestranstva stála rímska fontána, do kamennej čaše padala voda ako sklo.

– Ako mlyn, – vravela s úsmevom Arina. Mala rada toto miesto. Fontána sa jej zdala zábavná.

– Bohatí Tatári, urodzený pán Alexander Sergejevič, – vysvetľovala tajomne, – vždy chcú, aby v parku tak tiekla voda.

Utekal preč. Pestúňka sa venovala Oľge Sergejevne, čo sa usilovne hrala v piesku, a utierala nos Nikolajovi Sergejevičovi.

Odbehol ďaleko za pravidelnú alej a šiel po bočných chodníkoch, okolo bielych tvárí a kamenných brúch, až kým nezišiel z cesty. Zďaleka počul hlasy, volanie pestúnky, ale si ich nevšimal. Hľadali ho. Bežal stále hlbšie do parku. Tam už bola tatárska divočina a húština, nový súmerný park sa tam končil – začínal sa starý. Kmene stromov boli pokryté machom ako popolom; okolo sôch ležalo raždie. A páčili sa mu ich zasnené oči, otvorené ústa, lenivé pózy. Na um mu schádzali neisté slová, mimovoľné ako vo sne. Dlho sa neprítomne usmieval a dotýkal sa bielych špinavých kolien, sám o tom nevediac. Boli veľmi studené. Potom sa lenivý, zachmúrený vliekol k rybníku, k pestúnke Arine.

Leto bolo dusné; Moskvu spaľovala horúčava ako v Samarkande. Zo stromov viseli neživé, zaprášené listy. Starosta z Boldina oznámil Sergejovi L'vovičovi, že zhnilo obilie. Nadežda Osipovna blúdila po temravých izbách iba v košeli: cez deň zatvárali okenice.

Na jeseň zostávala zem ešte dlho teplá. Deti trávili celé dni v Jusupovovom parku. Súmerné lúky a vodné plochy zmiernovali všetko, ešte aj horúčavu.

Boli dve hodiny popoludní, ospalý čas. Arina driemala na lavičke s pootvorenými ústami. Vtom sa z ničoho nič strhol vietor, listy na stromoch sa začali hýbať. Videl, ako sa tenké kamenné telo dvakrát nahlo dopredu, akoby chcelo ísť k nemu. Srdce mu zastalo. Nikolaj a Oľga sa rozplakali. Arina sa prebudila. Nezmyselne sa zatváril pred pestúnkou, že celý čas hľadel na rybník.

Pobrali sa domov. Až podvečer klebetníci rozchýrili, že v ten deň bolo v Moskve zemetrasenie. Večer bola hustá hmľa. V noci nespál a načúval. Arina hlboko, ťahavo dýchala, ako keby spievala. Potom sa za dverami ozývali ťažké kroky bosých nôh, ani čo by tadiaľ prechádzalo veľké zviera: po izbách chodila matka. Potom štrngala pohárom, pila vodu a ťažko dýchala. Otec čosi povedal alebo na ňu zďaleka zavolať a ona sa zasmiala. Potom sa po izbách znovu rozliehali veľké kroky bosých nôh. Zaspal.

Päť dní sa v Moskve držala hustá hmľa. Ľudia do seba narážali. Naokolo nehovorili o ničom inom ako o zemetrasení. V múre jednej pivnice sa našli praskliny, na ktoré sa ľudia chodili dívať ako na pamätihodnosti. Na Trubnom námestí sa objavila jama široká jeden aršín²⁸. Stará mama Mária Alexejevna vraj cítila, ako sa jej pod nohami chveje zem.

²⁸ Aršín – 0,711 m. (Pozn. prekl.)

– Len čo som prikázala Nikolaškovi zapekať paštétu, sadla som si a vidím: stôl sa trasie ako huspenina, – vravela, hoci o tom sama pochybovala.

Jedinou vecou, ktorej v dome Puškinovcov pevne verili, boli znamenia a veštenie. Ak Mária Alexejevna stretla ženu s prázdnyimi vedrami, hneď sa vrátila domov. Nadežda Osipovna sa bála urieknutia. Ako mladé dievča počas vianočnej doby liala vosk a vyveštila si ženícha s ostrým nosom. Ešte aj Sergej Ľvovič, keď stretol popa, rukou ticho ukázal figu. Stará mama Mária Alexejevna po večeroch nenáhľivo rozprávala o čudných zhodách okolností.

Všetci v dome sa o tom vyjadrovali surovo: zemetrasenie bolo zlé znamenie. Sám Karamzin musel Moskovčanom vo zvláštnom článku vysvetliť, že zemetrasenie je fyzický jav. No aj jeho morálne struny sa chveli. Darmo ich vyzýval, aby si vychutnávali život, ako to robia obyvatelia Antíl, Filipín, Sicílie a najmä Japonska, kde sú zemetrasenia takmer na dennom poriadku, tak ako v Moskve letná búrka. Hneď sa nevhod zmienil o zemetrasení počas vlády Vasilija Temného, keď Moskva zhorela do tla.

Vysvetlenie zemetrasenia ako fyzikálneho javu Máriu Alexejevnu aj Nadeždu Osipovnu vyľakalo ešte väčšmi: oheň vraj stláča masy vzduchu, čo sú zatvorené v hĺbinách zeme ako vo väzení, a ony si s búrlivým úsilím hľadajú cestu von. A že zemetrasenie v Moskve je ozvenou iného zemetrasenia, že údery vždy vychádzajú z jedného centra, že v zemi sú navzájom poprepávané dutiny, v ktorých zúri rozpálený vzduch. A že zem na dvoch opačných stranách sveta sa môže hýbať súčasne! Takú polohu mali všetky mestá na svete vrátane Moskvy s riekami Neglinnou a Jauzou. Jedinou útechou bolo, ako sa nazdával Nikolaj Michajlovič, že môže uplynúť tri a pol storočia, kým príde nové zemetrasenie – tak ako od vlády Vasilija Temného –, teda ďalšieho sa báť nemusia.

Nadežda Osipovna si v noci predstavovala, ako sa po prázdnych chodbách, ako je tá ich, šíri oheň, a štachala Sergeja Ľvoviča do boku. Vravela, že služobníctvo ich určite podpáli, že Nikolaška na ňu dnes zazeral ako brigand z galéry a horekovala, že ak sú páni slabí, ich služobníctvo je vždy banda zlodejská. Také reči sa teraz šírili po Moskve. Sergej Ľvovič zaspával so zúrivým fučaním.

Na tretí deň sa kuchár Nikolaška opil a v čeladinci predniesol prípi-

tok na zdravie konzula Napoleona. Sergej Lvovič rozkázal, aby ho zbili, a osobne dohliadol, aby ho v stajni potrestali poriadne.

Hmla sa rozplynula, všetko stálo na svojom mieste, na zemetrasenie sa zabudlo.

Tretia kapitola

1

Sestrička Annette sa nevydala, mamička zomrela, bolo zemetrasenie a onedlho nato, ešte v tom istom roku, nastala v živote Vasilija Lvoviča prevratná zmena. Opustila ho žena, rozišli sa.

Sestrička Annette našla svoje životné poslanie. Ona a Jelizaveta Lvovna sa rozčúlili, jednoducho chodili od Vasilija Lvoviča k Sergejovi Lvovičovi, dokonca aj k jednej moskovskej veštici.

Vasilij Lvovič si bezradne šúchal čelo.

Dvakrát sa rozplakal pred cudzími; keď mu poskytovali pomoc, veľmi rád a dlho pil vodu a potom zúfalo alebo v rozpakoch mával rukou.

Všetko sa rozpadávalo.

– Stalo sa mi to prvýkrát v živote, – vravel prostoducho.

Najprísnejšími ochrancami cti staršieho brata boli Sergej Lvovič a sestrička Annette. Na meno Kapitoly Michajlovny zabudli a vyhli ho; volali ju darebáčka. Keď na ňu prechádzala reč, Anna Lvovna pŕskala a posielala deti von, ale Sergej Lvovič významne prižmuroval oči.

Z vysvetľovania Vasilija Lvoviča, z jeho ach, och, plieskania, výkrikov a bľaboty sa nedalo nič pochopiť. Vo všetkom ostatnom bol však taký ako predtým: veľa jedol, onduloval si vlasy a medzitým dokonca predniesol básnickú improvizáciu.

– Duša moja, Basile, spomeň si, ako sa to začalo, – prosila ho sestra Anna Lvovna.

A Vasilij Lvovič si spomenul. Začal ich častejšie navštevovať kyrysník knieža V. – presne tak to povedal Vasilij Lvovič: knieža V., prince Double W. Začal ju podozrievať, napomínať, hrešil ju – a raz ju nenašiel doma.

Útek z domu, prskal, keď to vrazil, si nemohol vysvetliť ničím iným ako neverou. Žena sa podľ'a neho už dokonca chystá vydat' za iného. Bolo to čosi nevidané. Žena žijúceho muža sa chystala vydat'.

Sergej Ľvovič povedal úsečne:

– Meno.

Chcel vedieť meno zvodcu.

Na otázku Vasilija Ľvoviča, načo mu je meno, Sergej Ľvovič chladno odvetil:

– Aby sa mohol konat' súboj.

Vasilij Ľvovič sa vyhybal bratovmu pohľadu a odmietol prezradiť meno.

Nie si je istý, či je to naozaj knieža V., povedal. Knieža V. možno slúžil iba na odpútanie pozornosti ako nastrčená osoba. Hoci raz, dobre si to pamätá, jej tykal, no o ničom inom nevie.

– Tykal jej? – spýtala sa pomaly Anna Ľvovna. – V tvojej prítomnosti?

– Áno, ale veď je to bratanec, – odvetil Vasilij Ľvovič s neistým pohľadom.

– Le cousinage est un dangereux voisinage²⁹, – zaspievala tenkým hlasom, so zovretými perami Anna Ľvovna. Tvárou sa v tej chvíli celkom podobala na katolíckeho preláta.

– Možno to bolo tak, že on jej iba tykal, ale ona, len si spomeň, duša moja, ona mu kurizovala.

Anna Ľvovna v prítomnosti Vasilija Ľvoviča z ohľaduplnosti nikdy nevolala švagrinú darebáčkou, ale hovorila jej jednoducho Ona.

Vcelku tu bolo akési tajomstvo. Slúžka Annuška, alebo Anka, ako ju volala Anna Ľvovna, chodila po dome ticho, s vyplakanými očami a s peknou novou brošňou na šatách. Bola, ako vždy, milá, biela a zavalitá. Anna Ľvovna ju poslala von, pričom Vasilij Ľvovič znezhady žmurkol a potiahol nosom.

Vasilij Ľvovič nikomu nepozrel do očí, iba vyhlásil, a to dost' jasne, že na svoju ženu nemá nijaké požiadavky; že nevie nič o pravej podstate veci a želá si jediné: aby sa k nemu žena vrátila, že sa s ňou v žiadnom prípade nechce rozviesť; naopak, v budúcnosti s ňou mieni žiť v nerozlučnom zväzku; že je muž a kresťan a je odhodlaný na všetko.

²⁹ Je nebezpečné mať príbuzného za suseda. (franc.)

Sergeja Ľvoviča to dojalo.

– Ty môj anjel, – povedala Annette.

Vasilij Ľvovič pevným hlasom zopakoval, že je predovšetkým muž a kresťan. Vzchopil sa, obliekol si nový tmavomodrý frak, poľká sa voňavkou a prvý raz po tej udalosti sa išiel prejsť po bulvároch.

Sergej Ľvovič zrušil svoje rozhodnutie o súboji. Rozhodlo sa, že problém s nepokornou ženou sa bude riešiť rozhovormi. Nadeždu Osipovnu splnomocnili, aby sa s vinníčkou stretla a dohovorela jej.

Nadežda Osipovna sa proti očakávaniu vrátila s kamennou tvárou a odmerane, dokonca s akousi škodoradosťou oznámila, že Kapitolina Michajlovna sa k mužovi nevráti, že je odhodlaná radšej zomrieť v kláštore na slame a žiť sa koníkmi...

– Kobylkami, – opravil ju Sergej Ľvovič.

... než by sa mala vrátiť do tohto domu.

Potom si Nadežda Osipovna chvíľu šepkala so sestrou Annette a sestra Annette spľasla rukami.

– Ak vy, Nadine, veríte darebáčke, – povedala jej, – potom je s vami zle!

A brat so sestrou sa ihneď vybrali k Vasilijovi Ľvovičovi.

Vasilij Ľvovič sa v ten večer nápadne zmenil: znova klesal na duchu, behal po izbe a stonal. Anna Ľvovna sa zľakla a uložila ho do postele. Podľa všetkého sa uňho začínala horúčka. Slabým hlasom dal zavolať Annušku. Napriek odporu Sergeja Ľvoviča ju k nemu priviedli. Anna Ľvovna ju ešte aj posadila k posteli chorého – ako ošetrovateľku. Poslali po lekára.

Lekár im oznámil, že život Vasilija Ľvoviča je mimo nebezpečenstva. Horúčku nemal, no k večeru povedal sestre, že je stratený.

Porozprával, že k nemu prišiel posol od Kapitoliny Michajlovny alebo možno od kniežat'a V. – nechce to ani vedieť, – a vynútil si od neho list. Pri slove list sa začal zmietat' na lôžku. Anna Ľvovna ho poľkála vodou. Keď sa mu trochu uľavilo, priznal sa, že v liste sám seba poohováral, napísal na seba hrozné klebety a všetko spečatil svojím podpisom.

– Annuška, vyjdi von, – prikázala jej prísne Anna Ľvovna. – No, priateľ môj, duša drahá, Basile, ako ste mohli napísať niečo také?

– V stave úplnej nepríčetnosti, – rozhodil rukami Vasilij Ľvovič.